

Załącznik nr 1 do Uchwały Nr XLI/499/21 Rady Miejskiej w Goleniowie  
z dnia 24 listopada 2021 r.

## **GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GOLENIÓW NA LATA 2022-2025**



**Październik 2021**

## Spis treści

Wprowadzenie .....	3
1. Podstawa prawna gminnego programu opieki nad zabytkami .....	3
2. Uwarunkowania formalno-prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami ...	4
3. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami .....	8
3.1. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 .....	8
3.2. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022	9
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych na poziomie województwa zachodniopomorskiego .....	11
4.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 .....	12
4.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego	13
4.3. Polityka samorządu województwa zachodniopomorskiego w sektorze turystyki	14
5. Ochrona dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych na poziomie Powiatu Goleniowskiego .....	15
6. Dziedzictwo kulturowe w dokumentach strategicznych Gminy Goleniów .....	15
6.1. Strategia rozwoju Gminy Goleniów na lata 2014-2023 .....	15
6.2. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Goleniów na lata 2017-2030 .....	16
7. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej Gminy Goleniów ...	17
7.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów .....	17
7.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego .....	17
8. Charakterystyka zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Goleniów .....	18
9. Ustanowiona prawnie ochrona dziedzictwa kulturowego Gminy Goleniów .....	29
10. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Gminy Goleniów .....	32
11. Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami przez Gminę Goleniów w latach 2017-2021 .....	35
12. Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Goleniów na lata 2022 – 2025	38
13. Instrumentarium realizacji Programu opieki nad zabytkami .....	44
14. Wskaźniki realizacji Programu opieki nad zabytkami w latach 2022-2025 .....	45
15. Źródła finansowania działań przy zabytkach .....	45

### Załączniki:

- Załącznik nr 1: Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków.
- Załącznik nr 2: Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków (łącznie z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków).
- Załącznik nr 3: Gminna ewidencja zabytków (łącznie z zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków).
- Załącznik nr 4: Wykaz cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków (łącznie z cmentarzami wpisanymi do rejestru zabytków).

## WPROWADZENIE.

Celem opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami (dalej: GPOnZ) jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań, zmierzających do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego zgodnie z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Przyjęty przez radę miejską w formie uchwały, jest elementem polityki samorządowej. Jako dokument o charakterze strategicznym powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania prac i badań nad dziedzictwem kulturowym gminy oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy, a także współpracy z organami i instytucjami, które bezpośrednio lub pośrednio mają w zadaniach ochronę dziedzictwa kulturowego.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o ochronie zabytków jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji. Program sporządzany jest na okres 4 lat.

W 2017 roku Rada Miejska w Goleniowie podjęła uchwałę (uchwała nr XXXI/381/17 z 31 maja 2017 r.) o przyjęciu „Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy i miasta Goleniów na lata 2017-2021”. Niniejszy dokument, tj. „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Goleniów na lata 2022 – 2025” jest kolejną edycją Programu, zmienioną w stosunku do poprzedniej ze względu na zmiany w przepisach dokonane od 2017 roku, nowe lub zaktualizowane dokumenty strategiczne od szczebla krajowego po gminny, w tym także dotyczące dziedzictwa kulturowego, aktualny stan zachowania zasobu zabytkowego oraz efekty wdrażania przez Gminę Goleniów Programu w latach 2017-2021.

## 1. PODSTAWA PRAWNA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. obowiązek wykonania gminnego programu opieki nad zabytkami spoczywa na burmistrzu (prezydencie miasta, wójtce).

Zgodnie z art. 87 ust. 2 w/w ustawy **gminny program opieki nad zabytkami ma na celu w szczególności:**

- 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami sformułowane w ustawie wykraczają poza ustawowo określoną opiekę nad zabytkami, a ich osiągnięcie jest możliwe przy założeniu, że GPOnZ obejmie też zagadnienia związane z prowadzeniem polityki w dziedzinie ochrony i zarządzania dziedzictwa kulturowego.

## 2. UWARUNKOWANIA FORMALNO-PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI W POLSCE.

Aktem prawnym gwarantującym ochronę dziedzictwa kulturowego na terenie Polski jest **Konstytucja RP** z dnia 2 kwietnia 1997 r. Zgodnie z art. 5, art. 6 i art. 86 Konstytucji RP, ochrona zabytków jest obowiązkiem państwa i każdego obywatela.

*Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*

*Art. 6.1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

**Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej: u.o.z.o.z.) wraz z aktami wykonawczymi.**

Ustawa definiuje podstawowe pojęcia związane z ochroną zabytków, określa zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia krajowego rejestru utraconych dóbr kultury, zasady zagospodarowania zabytków, prowadzenia badań, prac i robót przy zabytkach, sprawowania nadzoru nad zabytkami przez organy ds. ochrony zabytków (w tym kontrolowanie stanu, wydawanie odpowiednich pozwoleń), zasady finansowania opieki nad zabytkami, sporządzania krajowego, wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, ustanawiania społecznych opiekunów zabytków, ustanawia organizację organów ochrony zabytków, podstawy nakładania i egzekucji administracyjnych kar pieniężnych i kar na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Ustawa odróżnia ochronę zabytków od opieki nad zabytkami.

**Ochrona zabytków** (art. 4 u.o.z.o.z.) obejmuje czynności o charakterze władczym, realizowane przez organy administracji publicznej w oparciu o obowiązujące akty prawne oraz przypisane im ustawowo kompetencje, a w szczególności: podejmowanie przez organy administracji publicznej działań mających na celu m.in.:

- ✧ zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- ✧ zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- ✧ udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- ✧ przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- ✧ kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- ✧ uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

**Opieka nad zabytkami** (art. 5 ustawy u.o.z.o.z.) to działania, do których jest zobowiązany właściciel lub posiadacz zabytku, polegające w szczególności na zapewnieniu warunków:

- ✧ naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- ✧ prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- ✧ zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- ✧ korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- ✧ popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac

konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego. Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

**Według art. 7 u.o.z.o.z. formami ochrony zabytków są:**

- 1) wpis do rejestru zabytków;
  - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

*Poszczególne formy ochrony implikują określone ograniczenia i wymogi dotyczące użytkowania i inwestowania w zabytek i jego otoczenie. Wszystkie zbiory zabytków stanowią zasób otwarty, tj. mogą być rozszerzane poprzez wprowadzanie kolejnych obiektów, jak też wykreślanie obiektów zdegradowanych.*

**Wpis do rejestru zabytków** należy do kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru. Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnych, wydawanych na podstawie art. 36 u.o.z.o.z. przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Prowadzenie rejestru zabytków reguluje **rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.**

**Listę Skarbów Dziedzictwa** prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

**Uznanie za pomnik historii** należy do kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, który na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, ustanawia zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Na terenie województwa zachodniopomorskiego ustanowiono, jak dotychczas, trzy pomniki historii: Zespół katedralny w Kamieniu Pomorskim, Zespół kościoła p.w. NMP Królowej Świata ze średniowiecznymi murami obronnymi w Stargardzie oraz założenie dawnego klasztoru cystersów w Kołbaczu.

**Park kulturowy** może utworzyć rada gminy na podstawie własnej uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Na terenie województwa zachodniopomorskiego dotychczas nie utworzono parku kulturowego.

**Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach lokalizacyjnych.** Miejscowe plany stanowią zasadniczy instrument realizacji polityki przestrzennej gminy. Do ochrony dziedzictwa kulturowego (zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków) w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

oraz w decyzjach lokalizacyjnych zobowiązuje art. 19 u.o.z.o.z. oraz art. 10 i 15 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W procedurze uzgadniania miejscowych planów oraz decyzji lokalizacyjnych uczestniczy wojewódzki konserwator zabytków.

Także w sporządzanej na podstawie **ustawy z 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (tzw. ustawa krajobrazowa)** uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności: ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i w planie miejscowym.

Od 1 stycznia 2018 r. do u.o.z.o.z. wprowadzony został nowy rozdział dotyczący **administracyjnych kar pieniężnych**. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone są administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł.

W art. 107 u.o.z.o.z. znajduje się katalog przewinień, za które grozi kara pieniężna. Są to:

- niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku w rejestrze i w ewidencji;
- niepowiadomienie o zmianach stanu prawnego zabytku;
- uniemożliwienie lub utrudnienie dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków;
- podejmowanie działań przy zabytkach rejestrowych bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- podejmowanie działań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5 u.o.z.o.z., niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- niewykonywanie zaleceń pokontrolnych.

**Według ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do obowiązków oraz kompetencji samorządu lokalnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami należy w szczególności:**

- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19);
- założenie i prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22 ust. 4) według szczegółowych regulacji zawartych w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- tworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16);
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);
- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (art. 88) opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (dalej *gez*), na zasadach określonych w podjętej przez radę uchwale (art. 81).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów, o czym stanowi **ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**.

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 tej ustawy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

**Zadania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami zostały uwzględnione również w innych obowiązujących aktach prawnych:**

**Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.**

Obok ustawy o ochronie zabytków należy do ważniejszych aktów prawnych regulujących ochronę dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Ustawa określa: zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów/obiektów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa zobowiązuje do uwzględniania w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i w planach miejscowych (art. 10 ust. 1 pkt 4 i ust. 2 pkt 4, art. 15 ust. 2 pkt 4).

Ustawa (art. 38) zobowiązuje samorządy wojewódzkie do sporządzenia audytu krajobrazowego województwa i określenia krajobrazów priorytetowych - szczególnie cennych dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne, architektoniczne, urbanistyczne, ruralistyczne lub estetyczno-widokowe i jako taki wymagający zachowania. Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego 29 marca 2019 r. podjął uchwałę nr 542 w sprawie przystąpienia do sporządzenia projektu audytu krajobrazowego dla województwa zachodniopomorskiego.

Konieczność zapewnienia ochrony krajobrazu i właściwego nim zarządzania wynika z postanowień Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (ratyfikowana przez Polskę 27 września 2004 r., weszła w życie 1 stycznia 2005 r.).

**Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.**

Gminny program rewitalizacji, w przypadku gdy jest to uzasadnione specyfiką obszaru rewitalizacji, jest uzgadniany także z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane.**

Zawiera szereg regulacji dotyczących robót budowlanych przy zabytkach, w tym wymóg uzgadniania robót budowlanych i rozbiórek obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.**

Określa m.in. kompetencje i zasady dotyczące pielęgnacji i wycinki drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.

**Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.**

Określa, że ochrona powierzchni ziemi polega także na zachowaniu funkcji kulturowych, w tym na zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

**Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.**

Zobowiązuje m.in. do uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, na zmianę właściciela/użytkownika zabytków wpisanych do rejestru zabytków, a także cmentarzy ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Daje możliwość nałożenia na nabywcę zabytku obowiązku odbudowy lub remontu zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4 tej ustawy, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

#### **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych.**

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 tej ustawy grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości. Opinię o właściwym utrzymaniu zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

**Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko**, która stanowi rozszerzenie ustawy Prawo ochrony środowiska.

W przepisach ustawy określono strategiczną ocenę oddziaływania na środowisko i wskazano dokumenty wymagające takiej oceny. Są to m. in. projekty przestrzennego zagospodarowania kraju, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, plany zagospodarowania przestrzennego oraz strategie rozwoju regionalnego, turystyki i wykorzystania terenu. Zobowiązuje do uwzględnienia w ocenie wpływu planowanych działań na zabytki i krajobraz kulturowy.

**Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.**

Ważne dla samorządu gminy jest kompleksowe uregulowanie kwestii dotyczących reklam, ogrodzeń i małej architektury. W tym zakresie tzw. „ustawa krajobrazowa” umożliwia jednostkom samorządu terytorialnego m.in. wprowadzenie zasad i warunków sytuowania tych obiektów, w tym tablic i urządzeń reklamowych, ustalania ich gabarytów, standardów jakościowych i rodzaju materiałów. Na określonych obszarach samorząd gminy będzie też mógł ustalać zakazy umieszczania tablic i urządzeń reklamowych (z wyłączeniem szyldów). Zasady te i zakazy samorząd wprowadzać będzie poprzez uchwałę rady miejskiej mającą charakter prawa miejscowego.

### **3. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.**

**3.1. KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030 (dalej: KPZK 2030)** przyjęta uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. <sup>1</sup>

Wśród określonych KPZK 2030 celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju najbliższe ochronie dziedzictwa kulturowego i kształtowaniu krajobrazu kulturowego są:

**Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.**

Zakładany kierunek działań to: zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowane w dobrym stanie zasoby naturalne, kulturowe i lokalne walory środowiska. W nim **działanie**: integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (ratyfikowanej przez Polskę w 2004 r.).

Koncepcja zakłada przygotowanie zmian w systemie prawa umożliwiających efektywne rozpoznawanie zasobów krajobrazowych, ich ochronę i gospodarowanie nimi w celu

---

<sup>1</sup> Akt utracił moc z dniem 13 listopada 2020 r.



ograniczenia presji na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Ponieważ percepcja krajobrazu dotyczy oceny jego walorów widokowych, zostanie wprowadzony obowiązek wykonywania studiów krajobrazowych w procesie przygotowywania inwestycji planowanych na terenach objętych krajobrazową ochroną obszarową lub obiektową oraz zostaną opracowane wskazówki metodologiczne dla podniesienia jakości ocen oddziaływania na środowisko, w tym zakresie.

#### **Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.**

**Pod pojęciem ładu przestrzennego (zdefiniowanego w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym)** należy rozumieć ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne.

W KPZP 2030 diagnozuje się brak ładu przestrzennego w Polsce jako:

- na poziomie kraju – częste niedostosowanie sposobów użytkowania i zagospodarowania do wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych oraz wynikająca z tego postępująca fragmentacja systemów przyrodniczych i degradacja krajobrazów kulturowych,
- na poziomie regionalnym i subregionalnym – niszcząca wobec wartości przestrzeni, rozrzućna ekonomicznie i społecznie suburbanizacja, zwłaszcza rozpraszanie zabudowy wiejskiej i brak koordynacji zabudowy terenów wzdłuż głównych dróg,
- na poziomie lokalnym – niska jakość przestrzeni publicznej, chaos w formach zabudowy i architekturze zespołów urbanistycznych, ich niekompletność i presja na tereny otwarte, destrukcja systemów ekologicznych miast, braki w wyposażeniu terenów urbanizowanych terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną i społeczną, nienadążającą za rozwojem zabudowy mieszkaniowej (zjawiska ww. są także zauważalne na terenie Gminy Goleniów).

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- realizowanie zasad ładu przestrzennego zgodnie z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

### **3.2. KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019–2022** przyjęty uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. (dalej: Program 2019-2022).

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 wprowadza zmiany w polityce ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w stosunku do krajowego programu obowiązującego w latach 2014-2017. Są one spowodowane m.in.: zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie z dniem 9 września 2017 r.

**Celem głównym Programu 2019–2022 jest:**

**„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”. Cel ten jest realizowany przez trzy cele szczegółowe:**

**1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.**

**2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.**

**3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.**

Program jest finansowany ze środków budżetu państwa w części 24 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Łączna kwota środków na realizację Program 2019-2022 w całym okresie jego realizacji wynosi 25 617 089 zł.

Za realizację Program 2019-2022 odpowiada Narodowy Instytut Dziedzictwa (dalej: NID).

Wśród celów szczegółowych, kierunków działań i zadań szczególne znaczenie w realizacji ochrony zabytków na poziomie lokalnym ma:

### **Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.**

Kierunek działania 1.1.: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

#### Zadanie 1.1.1.:

Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

#### Zadanie 1.1.2.:

Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym, które realizowane będzie przez rozbudowę portalu internetowego <http://samorzad.nid.pl>, którego celem jest dostarczenie samorządom gminnym fachowej wiedzy i informacji na temat dziedzictwa, jego ochrony oraz możliwości jego wykorzystania dla dobra gminy.

#### Zadanie 1.1.3.:

Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach, w tym:

- szkolenia przedstawicieli wybranych gmin prowadzących lub planujących rewitalizację zasobu dziedzictwa kulturowego,
- konkurs „Twój dom – dialog z tradycją”, z myślą o wsparciu procesów harmonijnego rozwoju i poprawy krajobrazu kulturowego. Celem konkursu będzie znalezienie i popularyzacja nowych wzorców zabudowy jednorodzinnej będących kontynuacją i nawiązaniem do form tradycyjnego budownictwa.

#### Zadanie 1.1.4.:

Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami. Celem jest promocja i upowszechnianie najlepszych wzorców, przede wszystkim w zakresie opracowywania i wdrażania gminnych programów opieki nad zabytkami, rozumianych jako dokumenty strategiczne w kontekście ochrony i zarządzania dziedzictwem i krajobrazem kulturowym oraz kształtowania ładu przestrzennego przez samorząd lokalny.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- udział przedstawicieli Gminy Goleniów w szkoleniach organizowanych przez NID w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego;
- popularyzacja idei konkursu „Twój dom – dialog z tradycją” i animowanie działań promujących wzorce form architektury zabudowy mieszkalnej i gospodarczej w mieście i na terenach wiejskich uwzględniającej tradycyjne formy i otoczenie;
- bieżące monitorowanie portalu <http://samorzad.nid.pl>.

### **Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.**

Kierunek działania 2.1.: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

#### Zadanie 2.1.1.:

Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy), planuje się stworzenie i wdrożenie internetowej bazy wiedzy standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy różnych kategoriach zabytków. Planuje się także opracowywanie materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach.

Kierunek działania 2.2.: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Zadanie 2.2.1.:

Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- udostępnianie (na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) lub poprzez link do portalu strony NID) standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy zabytkach i materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów wykonawców prac przy zabytkach;
- realizacja projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych.

### **Cel szczegółowy 3 – Budowa świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.**

Kierunek działania 3.1.: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

Zadanie 3.1.2.:

Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez tworzenie nowych, bardziej zróżnicowanych materiałów edukacyjnych dla szkół oraz prowadzenie warsztatów edukacyjnych dla młodzieży.

Kierunek działania 3.2.: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Zadanie 3.2.1.:

Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego. Program będzie wspierać proces identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjać społecznemu zaangażowaniu w proces ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- prowadzenie i bieżąca aktualizacja istniejących już na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) informacji o zabytkach gminy;
- uzupełnienie programu nauczania o historię regionu i wiedzę o zabytkach dokumentujących jego dzieje;
- popularyzacja Programu Ministra Kultury Dziedzictwa Narodowego i Sportu dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

## **4. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA.**

Obecnie trwają prace nad Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021-2024. Poprzednia edycja Wojewódzkiego Programu zamknęła się w latach 2017-2020 (uchwała nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 r.).

#### 4.1. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO DO ROKU 2030.

Przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego w dniu 28 czerwca 2019 r. uchwałą Nr VIII/100/19 (dalej: SRWZ) zastąpiła Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 (przyjętą uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XXVI/ 303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r., aktualizacja z 22 czerwca 2010 r.).

Porównując obie ww. strategie zauważa się brak wśród celów kierunkowych do 2030 roku celów ukierunkowanych stricte na ochronę, popularyzację, zagospodarowanie dziedzictwa kulturowego, pomimo stwierdzenia w uwarunkowaniach, że:

*8/ Wyjątkowość i bogactwo walorów naturalnych (m.in. bogactwo akwenów, a także sąsiadujących z nimi rozległych obszarów leśnych i terenów chronionych) oraz zasoby kulturowe regionu sprawiają, że jedną z najważniejszych dziedzin gospodarki Pomorza Zachodniego jest turystyka.*

W Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 określono 4 cele strategiczne:

- I. Otwarta społeczność.
- II. Dynamiczna gospodarka.
- III. Sprawny samorząd.
- IV. Partnerski region.

Sprzyjającymi ochronie i poprawie dziedzictwa kulturowego mogą być cele kierunkowe:

✧ CEL KIERUNKOWY I.3: Rozwój wspólnotowości i tworzenie kapitału społecznego.

*Aktywni mieszkańcy zainteresowani otoczeniem i współpracą na rzecz wspólnoty lokalnej to podstawa kapitału społecznego i w konsekwencji rozwoju gospodarczego. Samorząd województwa w swoich działaniach koncentrować się będzie na wykorzystaniu potencjału ludzkiego na rzecz rozwijania wspólnotowości i kapitału społecznego poprzez wzmacnianie rozwoju indywidualnego czy też pobudzanie i wspieranie – także finansowe – mechanizmów zbiorowego działania i świadomej odpowiedzialności za rozwój lokalny i regionalny.*

Cel ten może być kojarzony z celem szczegółowym Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022: 3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy;
- uzupełnienie programu nauczania o historię regionu i wiedzę o zabytkach dokumentujących jego dzieje;
- popularyzacja idei działalności społecznych opiekunów zabytków (ustanawianych na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków przez starostę);
- popularyzacja wiedzy o historii regionu.

✧ CEL KIERUNKOWY III. 5: Wzmocnienie kompetencji dla zarządzania rozwojem.

*Zarządzanie rozwojem w oparciu o obszary funkcjonalne wymagać będzie działań na rzecz budowy i wzmocnienia kompetencji samorządu lokalnego, aktywizacji współpracy i transferu wiedzy pomiędzy lokalną administracją a ważnymi interesariuszami w regionie, z wykorzystaniem potencjału środowiska naukowego. Nastąpi tworzenie wydajnych i podlegających aktualizacji i modernizacji baz danych oraz rozwiązań sieciowych (systemowych) umożliwiających identyfikację i zagospodarowanie zasobów przestrzennych, środowiskowych, ludzkich, kulturowych i innych.*

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- współpraca z uczelniami w realizacji zadań programu opieki nad zabytkami i innych dokumentów strategicznych gminy.

Na źródła finansowania SRWZ składają się w szczególności: budżet województwa zachodniopomorskiego, Zachodniopomorski Fundusz Rozwoju, Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne, budżet Państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego.

#### **4.2. PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO.**

Obecnie obowiązuje Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XVII/214/2020 z dnia 24 czerwca 2020 r. (Dz. Urz. Woj. z 2020 r., poz. 3564), zmieniający plan uchwalony przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XLV/530/10 z dnia 19 października 2010 r. Jedną z ważniejszych zmian jest ustalenie planu zagospodarowania przestrzennego Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, w granicach którego znalazła się Gmina Goleniów.

W nowej edycji planu wojewódzkiego pozostały zasadnicze zapisy dotyczące zabytków i krajobrazu kulturowego. W części planu obejmującej uwarunkowania przedstawiono charakterystykę zabytków i krajobrazu kulturowego województwa, ze wskazaniem elementów dziedzictwa kulturowego decydujących o cechach krajobrazu kulturowego województwa. Wśród nich wskazano na:

- ✧ gotyckie kościoły miejskie, w tym kościół pw. św. Katarzyny w Goleniowie,
- ✧ zachowane średniowieczne umocnienia obronne miast, w tym w Goleniowie,
- ✧ zabytki dokumentujące dawne porty, w tym spichlerz na nabrzeżu Iny, jako świadectwo portu w Goleniowie.

Na terenie województwa wyodrębniono 30 Obszarów Kulturowo-Krajobrazowych, o wyróżniających się swoistych wartościach kulturowych i krajobrazowych, w tym:

- **OKK6 „Dolina Iny”** – obszar obejmujący tereny wzdłuż rzeki Iny, z miastami o średniowiecznej metryce, lokowanymi nad rzeką Iną i elementami historycznego zagospodarowania związanego z rzeką oraz jej dopływami: młynami, mostami, miejscami dawnych portów na rzece. Do tego obszaru należy rzeka Ina w granicach gminy Goleniów wraz z ww. elementami historycznego zagospodarowania na terenach wiejskich i w mieście.

**W części Planu ustalającej cele polityki przestrzennej, jako cel nadrzędny, wskazano ład przestrzenny stwierdzając:** *„Kształtowanie i podtrzymywanie ładu przestrzennego stanowi podstawę zagospodarowania przestrzennego. Jest więc ład przestrzenny stawiany również za nadrzędny cel Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego.”*

**Jednym z celów Planu jest:**

##### **Ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego (cel V):**

**Kierunek 1.** Zahamowanie degradacji obiektów zabytkowych i dóbr kultury współczesnej, poprawa ich stanu i sposobu wykorzystania, w stosunku do którego przyjęto następujące zalecenia, istotne w kontekście gminnych programów opieki nad zabytkami, w tym także Gminy Goleniów :

- ✧ stworzenie obiektywnej listy zabytków wymagających najpilniejszych prac konserwatorskich (w tym ratunkowych), będącej narzędziem wsparcia decyzji o dofinansowaniu prac konserwatorskich,
- ✧ finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy,

- ✧ ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją,
- ✧ rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych,
- ✧ włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych,
- ✧ zachowanie i odtworzenie historycznych założeń parkowych i cmentarzy,
- ✧ wykluczenie lokalizacji inwestycji wielkokubaturowych, wielkoprzestrzennych, dominant wysokościowych z obszarów zapewniających ekspozycję sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych.

#### **Kierunek 2. Obszarowa ochrona obiektów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.**

Zalecenia: Ochrona walorów wskazanych obszarów kulturowo-krajobrazowych, w tym zachowanie ich charakterystycznych cech kulturowych i krajobrazowych w drodze łącznego stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków, krajobrazu i środowiska przyrodniczego – na terenie Gminy Goleniów dotyczy to ww. Obszaru Kulturowo-Krajobrazowego „Dolina Iny”.

W planie wojewódzkim przedstawiono także propozycje ochrony obszarowej w formie parków kulturowych oraz pomników historii. Jednak żaden z wymienionych w planie obszarów nie znajduje się na terenie Gminy Goleniów.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- finansowe wspieranie i promowanie zagospodarowania zabytków na cele kulturalne, turystyczne i inne publiczne, z uwzględnieniem tworzenia miejsc pracy;
- ochrona zabytków przed instalowaniem nośników reklamowych oraz nieprawidłową termomodernizacją w drodze uzgodnień z konserwatorem zabytków;
- rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych;
- włączenie dziedzictwa kulturowego w obieg gospodarczy przy jednoczesnym priorytecie zachowania wartości zabytkowych;
- zachowanie historycznych założeń parkowych i cmentarzy;
- w miarę możliwości prawnych, zapewnienie ekspozycji sylwetek historycznych jednostek osadniczych oraz dominant krajobrazowych przy lokalizacji inwestycji.

### **4.3. POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI**

W dokumencie (przyjętym uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.) stwierdzono, że „*polityka samorządu województwa w sektorze turystyki jest elementem kompleksowego planu działań, których celem jest tworzenie jak najlepszych warunków do życia i pracy mieszkańców regionu oraz systematyczne podnoszenie jakości życia.*” Z ogólnej oceny stanu turystyki województwa zachodniopomorskiego wynika, że jest to jeden z najbardziej atrakcyjnych turystycznie regionów w Polsce. Atrakcyjność regionu tworzą nie tylko ogromne walory przyrodnicze ale również zasób kultury materialnej w postaci m.in. zabytków architektury, techniki czy zabytkowych układów zieleni komponowanej.

Samorząd województwa podejmując się roli kreatora i koordynatora kierunków rozwoju turystyki zakłada partnerską współpracę z samorządami lokalnymi, podkreślając ich wiodącą rolę w prowadzeniu działań inwestycyjnych, promocyjnych i informacyjnych.

## **5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH NA POZIOMIE POWIATU GOLENIOWSKIEGO.**

Powiat Goleniowski posiada (przyjęty uchwałą nr V/37/15 Rady Powiatu w Goleniowie z dnia 23 kwietnia 2015 r.) Program polityki rozwoju powiatu goleniowskiego na lata 2014-2020. Jest to dokument już nieaktualny. Niemniej można wskazać zasadnicze kierunki określone w 2015 roku.

Analizując uwarunkowania powiatu stwierdzono, że Gmina Goleniów dominuje w regionie zachodniopomorskim pod względem atrakcyjności inwestycyjnej i dynamiki rozwoju gospodarczego, m.in. dzięki atrakcyjnemu położeniu geograficznemu oraz polityce zrównoważonego rozwoju.

Zauważając atrakcyjność turystyczną Powiatu, w dokumencie wyznaczono cel strategiczny: 4. Promocja Powiatu oraz rozwój turystyki i ochrony środowiska.

W ramach działań wskazano: wspieranie idei budowy ścieżek rowerowych na terenie powiatu goleniowskiego oraz renowację zabytków i starej zabudowy.

W tym zakresie Powiat Goleniowski proponuje udzielanie dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub innych robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze Powiatu. Rada Powiatu podjęła uchwałę nr X/103/07 z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (obowiązującą od 01 stycznia 2008 r.).

## **6. DZIEDZICTWO KULTUROWE W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH GMINY GOLENIÓW.**

### **6.1. STRATEGIA ROZWOJU GMINY GOLENIÓW NA LATA 2014-2023.**

(uchwała Nr XLII/489/14 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 26 lutego 2014 r.).

To ważny dokument formułujący wizję strategiczną miasta i gminy w wieloletniej perspektywie. Cele strategiczne mające znaczenie w kontekście dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Goleniów to:

**Cel 1. Budowa nowego Centrum Kultury i Aktywności Lokalnej Goleniowa – GOAL w powiązaniu z Centrum Komunikacyjnym.**

**Cel 4. Stworzenie w Gminie elementów wyposażenia turystycznego i rekreacyjnego.**

Dla realizacji tego celu wskazano inicjatywy strategiczne:

- 1) Lubczyna jako główny ośrodek turystyczno–rekreacyjny dla mieszkańców Gminy o wydłużonym sezonie.
- 2) System ścieżek rowerowych w Gminie włączony do sieci ścieżek w SOM.
- 3) System szlaków pieszych i konnych w Gminie; ew. Quadodrom.
- 4) Strefa Meandrów Iny.
- 5) Mini-skansen goleniowski.

**Cel 6. Uczestnictwo w czołówce rozwoju usług publicznych – stała aktywność Goleniowa jako laboratorium nowych (dobrych) praktyk publicznych.**

Dla realizacji celu wyznaczono inicjatywy strategiczne, m.in.:

Doskonalenie edukacji w Gminie, ewolucja Strategii rozwoju systemu edukacji w Gminie Goleniów 2009-2018.

**Cel 10. Rewitalizacja śródmieścia Goleniowa.**

Dla realizacji celu wyznaczono inicjatywy strategiczne:

- 1) Sporządzenie planu zagospodarowania i wizji przestrzennej śródmieścia Goleniowa.
- 2) Realizacja II-go Etapu „Otwartych Bram Goleniowa”.
- 3) Przygotowanie do budowy „Serca Miasta”.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- sporządzenie i uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania terenu Starego Miasta (cel 10. Strategii);
- rozszerzenie oferty edukacyjnej o nauczanie o historii regionu, miasta i historii architektury na przykładach lokalnych zabytków (cel 6.);
- zagospodarowanie zabytkowych budynków na nowe funkcje (cele 1. i 10.);
- zabytki, jako atrakcje szlaków turystycznych (cel 4.);
- przy budowie i realizacji celów Strategii uwzględnić zabytkowe obiekty i obszary, jako elementy dodane, wzbogacające ofertę.

## 6.2. LOKALNY PROGRAM REWITALIZACJI GMINY GOLENIÓW NA LATA 2017-2030 (uchwała Nr XXXVI/449/17 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 29 listopada 2017 r.).

W wyznaczonym w mieście Goleniów obszarze rewitalizacji wskazano (poza zjawiskami negatywnymi) obiekty zabytkowe, które stanowią bazę do wzmocnienia roli obszaru rewitalizacji jako centrum społeczno-gospodarczego miasta.

Wśród projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych są te dotyczące bezpośrednio obiektów zabytkowych oraz bezpośrednio lub pośrednio działań na rzecz edukacji/popularyzacji idei ochrony dziedzictwa kulturowego:

**Projekt G.3. Rampa - Kultura** - przebudowa kolejowej rampy magazynowo – wyładowniczej wraz z budynkami magazynowymi przy ul. Dworcowej 1a na ośrodek kultury z zapleczem biurowo-administracyjnym. Projekt zrealizowany.

**Projekt G.5. Twierdza Design** - adaptacja budynku dawnej kolejowej wieży ciśnień (obiekt zabytkowy w gminnej ewidencji zabytków) na obiekt użyteczności publicznej wraz z jej rozbudową o zewnętrzną klatkę schodową. Projekt zrealizowany.

Oba ww. projekty współfinansowane były przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz budżetu państwa w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020.

Przedsięwzięcia uzupełniające:

U.7. Przebudowa centrum usługowo-handlowego wraz z budową podziemnych miejsc parkingowych - rejon pl. Mieszka I, ul. Barnima, Kościuszki i Konstytucji 3 Maja, w tym terenu przykościelnego, w centrum Starego Miasta w Goleniowie (w rejestrze zabytków).

U.8. Budowa kompleksu koncertowo-rekreacyjnego dla potrzeb mieszkańców Gminy Goleniów. Projekt realizowany w bezpośrednim sąsiedztwie zespołu szkolnego przy ulicy Kilińskiego 11 (obiekt wpisany w rejestrze zabytków).

U.9. Budowa miniężni solankowej wraz z infrastrukturą i zagospodarowaniem terenu obiektami o konstrukcji kamienno-drewnianej, ze zbiornikiem na wodę solankową na terenie Plant w Goleniowie (teren dawnych fos wpisany do rejestru zabytków).

U.11. Kładka z trybuną (widownia na Inę) wraz z budową przystanków dla kajaków i infrastruktury technicznej.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- obiekty zabytkowe bazą do wzmocnienia roli obszaru starego miasta jako centrum społeczno-gospodarczego miasta;
- uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu starego miasta z elementami rewaloryzacji historycznej przestrzeni;
- ekspozycja zabytków dokumentujących historię miasta.



## **7. OPRACOWANIA WYZNACZAJĄCE KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ GMINY GOLENIÓW.**

### **7.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY GOLENIÓW.**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów zostało przyjęte uchwałą Nr LII/462/02 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 24 czerwca 2002 r. Od czasu przyjęcia studium dokonano w nim szeregu zmian „cząstkowych” na ograniczonych obszarach, związanych z bieżącymi potrzebami inwestycyjnymi (m.in. komunikacyjnymi, mieszkaniowymi i in.). Obecnie obowiązuje studium przyjęte uchwałą Nr VIII/85/19 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów.

W dokumencie wymieniono najbardziej wartościowe elementy zasobu środowiska kulturowego gminy i miasta Goleniów i określono warunki ochrony tego zasobu. Ustalono ogólne zasady ochrony obiektów i terenów wpisanych do rejestru, typowanych do wpisu czy ujętych w wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków.

W studium wskazano miejscowości o zabytkowym układzie historycznym, dla których powinno się sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego: Niewiadowo, Glewice, Marszewo, Mosty, Tarnówko, Stawno, Podańsko, Rurzyca, Borzysławiec, Miękowo, Danowo, mające na celu uporządkowanie i ochronę kompozycji przestrzenno-architektonicznej wsi istotnych w krajobrazie kulturowym gminy. Dotychczas nie podjęto uchwał o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu obejmującego którąkolwiek z ww. miejscowości.

W studium wskazano 16 budynków kwalifikujących się do wpisu do rejestru zabytków. Do rejestru wpisano: kościoły w Borzysławcu, Marszewie, Niewiadowie, Rurzycy, Stawnie, budynki oficyny pałacowej i powozowni w zespole pałacowym w Mostach, budynki szkolne przy ul. Kilińskiego w Goleniowie. Nie istnieją już wytypowane budynki mieszkalne w Bolechowie nr 44, Marszewie nr 6 i 26, Rurzycy nr 64, Niewiadowie nr 3 i 12 - w większości XIX-wieczne budynki w konstrukcji ryglowej.

Podstawą ustaleń określających zasób zabytkowy gminy oraz zasady jego ochrony w pierwszej i kolejnych edycjach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów był materiał wyjściowy: „Studium wartości kulturowych Gminy Goleniów”, opracowane w 1999 r. Zważywszy na upływ czasu, zmiany w przepisach oraz obecny stan zabytków na terenie gminy jest to materiał wymagający aktualizacji.

Rada Miejska w Goleniowie uchwałą Nr XLVIII/565/18 z dnia 10 października 2018 r. stwierdziła częściową nieaktualność Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów. Burmistrz Gminy Goleniów jest w trakcie sporządzania zmiany Studium, w zakresie jego aktualizacji - planowany termin zakończenia – koniec 2021 r.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- przyjęcie uchwałą Rady Miejskiej zaktualizowanego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów;
- współpraca z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie wpisywania wytypowanych obiektów do rejestru zabytków.

### **7.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.**

Dla terenu miasta i gminy Goleniów dotychczas sporządzono ponad 50 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Planami miejscowymi objęte jest ok. 38% obszaru gminy wskazanego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Goleniów, w tym ok. 24% obszarów przeznaczonych na cele budowlane. Są to plany obejmujące tereny o zróżnicowanej powierzchni, zainwestowane lub pod nowe inwestycje. Przedmiotem wielu planów jest zabudowa mieszkaniowa (z usługami) lokalizowana

na terenach zainwestowanych w granicach istniejących układów, a także tworząca nowe zespoły zabudowy - osiedla (Helenów, Marszewo, obr. 4 miasta Goleniów). W sporządzanych planach miejscowych miasta i terenów wiejskich, na których występują zabytki nieruchome (układy przestrzenne, zabytki architektury i budownictwa, stanowiska archeologiczne) znajdują się odpowiednie ustalenia regulujące ochronę tychże zabytków. Dotychczas planami objęto jedynie fragmenty historycznych układów ruralistycznych Podańska i Miękowa, tak więc plany te miały niewielki wpływ na porządkowanie i rewaloryzację tradycyjnych układów tych miejscowości.

Wnioski do Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów:

- sporządzanie, w miarę potrzeb, miejscowych planów obejmujących całe układy przestrzenne (a nie tylko ich części), szczególnie miejscowości wskazane w studium uwarunkowań jako wartościowe, o czytelnie utrzymanych historycznych układach.

## **8. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY GOLENIÓW.**

### **Zarys historii obszaru gminy.**

*(na bazie Programu opieki nad zabytkami gminy Goleniów na lata 2017-2021)*

Najstarsze ślady osadnicze na obszarze dzisiejszej gminy Goleniów pochodzą z młodszej epoki kamienia. Ok. 4200-3500 lat p.n.e. teren ten zasiedliły rolnicze ludy reprezentujące krąg kultury ceramiki wstęgowej. Wykształconą wówczas sieć osadniczą wykorzystała w epoce brązu i początku epoki żelaza kultura łużycka (ok. 1200-400 lat p.n.e.). Na podstawie licznych znalezisk archeologicznych ustalono, że w okolicach Goleniowa istniała ciągłość osadnicza od okresu młodszej epoki kamienia aż po czasy wczesnego średniowiecza, z pewnym załamaniem w okresie wielkiej wędrówki ludów.

Począwszy od poł. X w. w okolicach dzisiejszego miasta, w zakolu rzeki Iny, osiedliły się na stałe pierwsze plemiona słowiańskie. Trudno dostępne podmokłe tereny oraz wysoki brzeg, po przeciwnej stronie rzeki sprzyjały powstaniu trwałego grodu.

W czasach średniowiecza ukształtowana została na terenie obecnej gminy zasadnicza sieć osadnicza, która z modyfikacjami i uzupełnieniami, przetrwała aż po czasy współczesne.

Formalna lokacja miasta na prawie magdeburskim, wzorowanym na rozwiązaniach przyjętych w Szczecinie, nastąpiła z inicjatywy księcia pomorskiego Barnima I w 1268 r. Nowo powstałe miasto uzyskało liczne przywileje, takie jak możliwość żeglugi bez ograniczeń, samorząd miejski, zwolnienia celne oraz nadania w postaci obszarów gruntów ornych i lasów rozciągających się aż do ujścia Iny.

Znaczący rozwój ekonomiczny, stymulowany ożywionym handlem spowodował przyłączenie miasta do związku Hanzy, co formalnie nastąpiło w roku 1368. Podstawę goleniowskiej gospodarki aż do XVIII w. stanowił handel zbożem, drewnem i solą. Goleniów prowadził ożywione kontakty z większymi miastami w regionie – Szczecinem, Gryfinem, Darłowem, Wolinem czy Kamieniem Pomorskim oraz z Gdańskiem, Toruniem, Elblągiem i innymi. Przez Goleniów prowadziły szlaki handlowe do Szczecina, Koszalina, Słupska oraz do Gdańska. Wyznacznikiem roli Goleniowa było nadane w 1385 r. prawo bicia własnej monety zwanej białym groszem goleniowskim. W latach 1307-1320 zbudowano system obronny, miasto otoczono pierścieniem kamiennych murów obronnych, wzmocnionych następnie ceglany mi basztami i czterema okazałymi bramami: Wolińską, Szczecińską, Stargardzką i Młyńską. Typowy dla pomorskich miast szachownicowy układ urbanistyczny był stopniowo wypełniany okazałą zabudową mieszczańską. Najważniejszą budowlą w mieście był kościół św. Katarzyny (pocz. XV w.), którego monumentalna sylweta z wysoką wieżą nakryta strzelistym hełmem, została uwieczniona na Wielkiej Mapie Księstwa Pomorskiego Lubinusa z 1618 r. Poza murami miasta wzniesiono kaplicę pw. św. Jerzego (XIII/XIV w.), w miejscu której w XVIII r. postawiono kościół pod tym samym wezwaniem.

Okres nowożytny to dla miasta czasy stopniowego upadku dawnego znaczenia. Liczne pożary i epidemie nawiedzające miasto miały swoją kulminację w wydarzeniach wojny

trzydziestoletniej, kiedy to nastąpiło całkowite załamanie żeglugi i rzemiosła. Na mocy ustaleń pokoju westfalskiego z 1648 r. miasto przypadło Szwedom i z krótką, czteroletnią przerwą pozostawało w rękach Szwedów do 1720 r., tj. do zakończenia wojny północnej i ustaleń traktatu sztokholmskiego, na mocy którego Goleniów wraz z całym Pomorzem wszedł w skład Królestwa Pruskiego. Dynamiczny rozwój polityczny, gospodarczy i militarny Królestwa Pruskiego miał swoje odzwierciedlenie również w poprawie sytuacji gospodarczej i odbudowie Goleniowa. W XVIII wieku, w czasie planowej akcji kolonizacyjnej na terenie dzisiejszej gminy Goleniów zostało założonych kilkanaście miejscowości. Melioracje łąk i zagospodarowanie terenów prowadzono przy udziale osadników sprowadzonych z Holandii. W 1776 roku do Goleniowa należały: Żółwia Błoc, Miękowo, Marszewo, Krępsko, Gniazdowo, Kąty, Kłosowice i Inoujście.

W 1749 r. zbudowano istniejący dzisiaj spichlerz na nabrzeżu Iny. W połowie 1779 r. splantowano wały obronne (powstają tereny spacerowe wokół murów, m.in. tzw. Planty).

W XIX w. następuje intensywne rozbudowa przedmieść (przedmieścia – Wyk oraz terenu zlokalizowanego przed Bramą Wolińską – tzw. Raddenberg). Wybudowano m.in. nowy ratusz, spichlerze, szkołę i szpital.

W 1815 r., na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego, kończącego okres wojen napoleońskich, zreformowano struktury administracyjne państwa pruskiego. Obszar dzisiejszej Gminy Goleniów wraz z miastem od 1818 r. wszedł w skład powiatu nowogardzkiego (Landkreis Naugard) w rejencji szczecińskiej, prowincji Pomorze. W 1830 r. utwardzono drogę prowadzącą do Szczecina (wówczas rozebrano Bramę Szczecińską), a w 1882 r. uruchomiono pierwsze połączenie kolejowe do Dąbia. Następnie miasto połączono koleją z Gryficami, Wolinem i Świnoujściem oraz Kołobrzegiem i Maszewem. W mieście wybudowano kanalizację oraz wzniesiono nowe gmachy użyteczności publicznej, m.in. pocztę, sąd i zespół budynków więziennych (obecnie ul. Grenadierów). Pomiędzy 1850 a 1890 rokiem liczba mieszkańców miasta wzrosła o 60% i osiągnęła 8 tysięcy. Okres gospodarczej prosperity, związany z procesem politycznego zjednoczenia państwa niemieckiego przełożył się na rozwój infrastruktury przemysłowej. Ze względu na sąsiedztwo Puszczy Goleniowskiej w mieście zlokalizowano głównie przemysł drzewny o profilu meblarskim, o czym świadczy założenie przez Williego Laabsa w 1913 r. dużej fabryki mebli pod nazwą „WILAGO”. Rozwijał się również przemysł włókienniczy i papierniczy.

W 1925 r. miasto zamieszkiwało 11 624 osób, głównie protestantów oraz 122 katolików i 45 Żydów. Rozwój demograficzny przełożył się również na dynamiczny rozwój przestrzenny. W 1930 r. obszar miasta sięgał 109,3 km<sup>2</sup> i liczył 985 budynków mieszkalnych.

W okresie II wojny światowej goleniowskie więzienie było miejscem przetrzymywania i pracy więźniów politycznych, jeńców wojennych i robotników przymusowych, również pochodzenia polskiego. Duże znaczenie odegrała również fabryka zbrojeniowa w Mostach o nazwie „Luftmuna Speck”, w szczytowym okresie produkcji zatrudniająca ok. 2 500 pracowników, z których większość stanowili robotnicy przymusowi.

Miasto zostało zdobyte przez Armię Czerwoną 7 marca 1945 r. Ocenia się, że w wyniku działań wojennych i dalszych wyburzeń zniszczeniu uległo do 70% zabudowy miasta. Na starym mieście straty w zabudowie sięgały nawet do 90%. Wraz z napływającymi ze wschodu osadnikami polskimi całkowitej wymianie uległa struktura społeczna i narodowościowa.

Obecną nazwę miejscowości wprowadzono rozporządzeniem ministra Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 7 maja 1946 roku. Do tego czasu funkcjonowały spolszczone nazwy miejscowości Gołonóg lub Golanowo. W 1954 r. Goleniów stał się siedzibą powiatu. W tym czasie do miasta przyłączono osiedle Helenów. Symptomy ożywienia życia społecznego i gospodarczego w epoce gomułkowskiej i gierkowskiej znalazły odzwierciedlenie w odbudowie miasta, w tym budowie nowych szkół, osiedli mieszkaniowych, dworca kolejowego i portu lotniczego, który w końcu lat 60-tych XX w. zyskał znaczenie cywilne. W gminie ponownie rozwinął się przemysł drzewny, spożywczy, a po 1989 r. również drobne usługi i handel. W ostatnim czasie, na terenie Gminy obserwuje się zjawisko nasilonej suburbanizacji, związanej z bliskością aglomeracji szczecińskiej. Impulsem dla rozwoju

gospodarczego Gminy stała się decyzja o ulokowaniu na południowy zachód od miasta Goleniowskiego Parku Przemysłowego.

Jednocześnie po 1945 r. znacznemu uszczupleniu uległa historyczna sieć osadnicza. Wysiedleniu, a następnie całkowitej degradacji uległo wiele układów ruralistycznych, zwłaszcza tych położonych w zachodniej części gminy.

W wyniku reformy administracyjnej w 1999 r. utworzono powiat goleniowski z siedzibą w Goleniowie.

### **Krajobraz kulturowy.**

*(zdefiniowany w ustawie o ochronie zabytków, jako: postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka - art. 3, pkt 14).*

Gmina miejsko-wiejska Goleniów położona jest w zachodniej części województwa zachodniopomorskiego i stanowi największą pod względem terytorialnym pośród sześciu gmin powiatu goleniowskiego. Od południa Gmina graniczy z gminami Kobylanka i Stargard w powiecie stargardzkim, od zachodu z gminą Police i miastem Szczecin, od północy z gminami Przybiernów i Stepnica, zaś od wschodu z gminami Osina i Maszewo. Granica zachodnia Gminy przylega do linii brzegowej Odry i jeziora Dąbie. Pozostałe granice mają charakter sztuczny i przebiegają przez kompleksy leśne i użytki rolne, częściowo wzdłuż koryt rzek.

Powierzchnia Gminy wynosi 44 306 km<sup>2</sup>. Przeszło 48% powierzchni Gminy zajmują tereny zalesione, natomiast grunty rolne to niespełna 38% powierzchni. Geograficznie Gmina leży w obrębie trzech krain geograficznych:

- Dolina Dolnej Odry (bagniste tereny wzdłuż jeziora Dąbie i rzeki Odry),
- Równina Goleniowska (rozległe kompleksy leśne porośnięte Puszcza Goleniowską),
- Równina Nowogardzka (pagórkowate tereny rolne).

Gmina Goleniów położona jest w dolnym biegu rzeki Iny, której ujście do Odry znajduje się przy zachodniej granicy gminy (Inoujście). Ponadto, przez Gminę przepływa rzeka Gowienica oraz strugi: Krępa, Struga Goleniowska, Wiśniówka.

Na terenie Gminy położone są trzy rezerваты przyrody o charakterze torfowiskowym: „Olszanka” (większość położona w granicach gminy Stepnica), „Uroczysko Święta” i „Żółwia Błoc”.

Występują też inne formy ochrony przyrody tj. obszar „Natura 2000”, pomniki przyrody, użytki ekologiczne i lasy ochronne. O walorach przyrodniczych Gminy przesądzają rozległe kompleksy leśne Puszczy Goleniowskiej oraz unikatowe obszary łąkowe położone na wschodnim brzegu Odry i jeziora Dąbie, na których występują siedliska chronionych roślin i ptaków. Szczególną syntezę wartości przyrodniczo-kulturowych prezentuje zabytkowy park pałacowy w miejscowości Mosty.

Krajobraz kulturowy Gminy Goleniów został ukształtowany w wyniku wielowiekowego procesu dziejowego. Istotny wpływ na stan historycznego krajobrazu miały wydarzenia II wojny światowej: zniszczenia substancji materialnej, jak np. zniszczenie starego miasta w Goleniowie, a także przerwanie ciągłości kulturowej. Osadnicy polscy nie identyfikowali się z zastaną kulturą materialną. Skutkowało to brakiem poszanowania zastanej zabudowy, cmentarzy, rezydencji, a w pierwszych latach po wojnie wręcz metodycznym niszczeniem śladów materialnych obcej kultury. Wraz z przełomem politycznym w 1989 r. oraz zmianą pokoleniową obserwuje się zmianę postaw społecznych w tym zakresie, przejawiającą się zwiększeniem zaangażowania społecznego w ochronę dziedzictwa kulturowego regionu i rosnącą identyfikacją z „małą ojczyzną”. Przypomina się, że do połowy XVII wieku Pomorze było odrębnym księstwem z własną dynastią, poddawaną wprawdzie na przestrzeni ponad sześciu wieków wpływom politycznym i kulturowym niemieckim, ale też i ogólnie europejskim

i polskim. Inicjatorem założenia miasta Goleniów (jak wielu innych) był pomorski książę Barnim I.

Do zjawisk o niekorzystnym obecnie wpływie na krajobraz kulturowy zaliczyć należy presję inwestycyjną, która często nie respektuje zasad zrównoważonego rozwoju i przyczynia się do pogorszenia stanu krajobrazu kulturowego.

Pomimo niekorzystnych uwarunkowań historycznych i opisanych zjawisk społeczno-gospodarczych, obszar Gminy zachował wiele elementów zagospodarowania waloryzujących lokalny krajobraz kulturowy.

## **HISTORYCZNE UKŁADY PRZESTRZENNE.**

### **Miasto Goleniów.**

Początki miasta sięgają XIII w. (prawa miejskie nadane w 1268 r.). Założone na planie owalu wyznaczonym pierścieniem murów obronnych otoczonych mokrą fosą oraz wodami Iny ciek (obecnie Goleniowska Struga), z zabudową mieszczańską lokowaną w kwartałach wydzielonych regularną kratownicą ulic, z rynkiem, ratuszem i kościołem św. Katarzyny w zachodniej części średniowiecznego miasta. Granice tego jądra miasta są nadal czytelne, częściowo poprzez bieg ulic (Grunwaldzka, Słowiańska) oraz odcinki murów miejskich z Bramą Wolińską i Basztami Prochową i Menniczą. Natomiast kwartałny układ zabudowy miejskiej uległ znacznemu zniekształceniu na skutek zniszczeń a następnie powojennej odbudowy, realizowanej na zasadzie swobodnej lokalizacji wielokondygnacyjnych bloków mieszkalnych, nierespektującej historycznej formy pierzejowej obudowy kwartałów. Zrealizowanie w okresie powojennym osiedla mieszkaniowego, zabudowanego typowymi, trzy lub czteropiętrowymi, pudełkowatymi blokami, przesądziło o nowej formie przestrzennej terenu starego miasta, uniemożliwiając jego sensowną rewaloryzację. Nie zachował się budynek ratusza staromiejskiego, którego wypalone ruiny zostały całkowicie rozebrane po 1945 r. Pawilony wzniesione w latach 70-tych w okolicach dawnego placu rynkowego wpływają na znaczne obniżenie walorów zabytkowych i estetycznych centrum Starego Miasta.

#### **Obecnie najcenniejszymi elementami układu staromiejskiego są:**

odcinki ulic o przebiegu owalnym, równoległym do murów obronnych, lokalizacja kościoła i plac przed kościołem - miejsce dawnego rynku. Z historycznej zabudowy staromiejskiej: kościół farny p.w. św. Katarzyny oraz zachowane odcinki murów obronnych z jedyną zachowaną bramą: Wolińską oraz basztami: Prochowa i Menniczą i tzw. Planty, które są miejscem funkcjonowania fosy przed murami obronnymi. W 2003 r. Bramę Wolińską zaadaptowano na potrzeby miejskiego Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej.

Ze starym miastem jest powiązany teren dawnego portu nad Iną u podnóża murów w rejonie baszt Prochowej i Menniczej. Zachowany na terenie dawnego portu **XVIII-wieczny budynek spichlerza**, wzniesiony w konstrukcji ryglowej, **należy do najcenniejszych zabytków miasta.**

Poza murami średniowiecznymi miasto rozwijało się od XVIII w. głównie przy traktach prowadzących do Szczecina (za Bramą Szczecińską, obecnie ul. Szczecińska), Nowogardu oraz dworca kolejowego - ulica Konstytucji 3 Maja, przy której pobudowano gmachy sądu, poczty i okazałe kamienice mieszczańskie.

### **Zabudowa miasta.**

Na terenie miasta Goleniów historyczna zabudowa pozostała prawie wyłącznie poza zniszczonym w wyniku działań wojennych obszarem Starego Miasta. Skromne, jednokondygnacyjne budynki mieszkalne oraz bardziej okazałe kamienice zachowały się

w północnej części miasta m.in. przy ul. Armii Krajowej, Władysława Jagiełły, Młynarskiej, Stanisława Mikołajczyka. Zespół reprezentacyjnych gmachów użyteczności publicznej, jak sąd, poczta i okazałe kamienice znajdziemy przy ul. Konstytucji 3 Maja i ul. Pocztovej. Stosunkowo nieliczne budynki zachowały oryginalną architekturę, kompozycję i wystrój elewacji.

#### **W zabudowie poza terenem starego miasta wyróżniają się:**

- neogotycki gmach szkolny, wybudowany w latach 1896-1900, na terenie dawnej fosy po zachodniej stronie Starego Miasta, w miejscu po rozebranych koszarach (obecnie Szkoła Podstawowa nr 1 przy ul. Kilińskiego 11),
- zabudowa ul. Konstytucji 3 Maja: mieszkalna - kamienice (nr 23, 25, 41, 42, 43, 50, 52) oraz budynki użyteczności publicznej jak poczta (nr 17) i sąd (nr 45) zbudowane w stylistyce neogotyckiej,
- zabudowa miejska zachowana w północnej części miasta, skupiona wokół ulic: Władysława Jagiełły, Stanisława Mikołajczyka i Adama Mickiewicza,
- wieże ciśnień: komunalna i kolejowa.

Ciekawym przykładem zespołu zabudowy o jednorodnych, neogotyckich formach architektonicznych i spójnie zrealizowanym rozplanowaniu jest **zespół budynków więzienia przy ul. Grenadierów**. Na terenie zespołu zachowało się łącznie 8 budynków zabytkowych, w tym centralnie usytuowany budynek, w którym znajdował się szpital więzienny i kaplica, wyposażona w charakterystyczną wieżę.

Wiele dawnej zabudowy mieszkalnej rozebrano ze względu na zły stan techniczny lub przeprowadzono modernizację całkowicie lub częściowo zacierając ich walory zabytkowe.

#### **Założenia ruralistyczne.**

Najstarsza sieć osadnicza na terenie Gminy została ukształtowana jako efekt akcji kolonizacyjnej z drugiej połowy XIII i XIV w. Średniowieczną metrykę posiadają m.in. Budno, Danowo, Podańsko, Marszewo, Miękowo, Mosty, Żółwia Błoc. Charakterystyczny średniowieczny układ wsi owalnicowej (z centralnym placem o obrysie wrzeciona) występuje w Głowicach oraz Marszewie i Żółwiej Błoci. Typ wsi okolicznej, o zabudowie skupionej wokół centralnego placu wiejskiego, reprezentuje malowniczo położone Niewiadowo, natomiast układy przestrzenne Podańska i Miękowa prezentują typ prostej ulicówki. Centralnie lokowaną dominantą wsi był kościół i otaczający go cmentarz. W niektórych wsiach pierwotne układy placowe uległy zatarciu, rozbudowywane i przekształcone często do form wielodrożnicy. Stosunkowo czytelnie zachowane układy średniowieczne znajdziemy jeszcze w **Marszewie i Żółwiej Błoci**.

Następny rozwój sieci osadniczej nastąpił w XVIII wieku, w czasach tzw. kolonizacji fryderycjańskiej, związanej z działalnością króla Prus Fryderyka II. Szeroko zakrojona akcja melioracji związana z osuszaniem bagien i łągów nadjeziornych i nadrzecznych skutkowałą zakładaniem nowych wsi, zwłaszcza w zachodniej części dzisiejszej Gminy Goleniów. Nowe wsie lokowane były również na wyrąbiskach puszczańskich. Charakterystyczną była forma liniowa, przeważnie w typie zwartej wsi rządowej, z jednorodną zabudową zagrodową, zlokalizowaną na jednakowych działkach siedliskowych. Najlepiej zachowane układy przestrzenne z tego okresu przetrwały w **Bolechowie, Rurzyca i Wierzchosławiu**.

Znaczna część wsi na terenie Gminy była lokowana w drugiej połowie XVIII i pierwszej połowie XIX w., w wyniku regulacji gruntów wiejskich, miejskich lub majątków ziemskich (Święta, Borzysławiec, Kamieniska, Komarowo, Imno, Łozienica, Przeroślina). Do ciekawych układów osadniczych, reliktywno zachowanych na obszarze Gminy należą zabudowania

leśniczówek (Pucko, Twarogi, Zabrodzie). Osady młyńskie na terenie Gminy prezentuje zespół młyński w Bączniku.

### **Zabudowa wsi.**

Zabudowa chłopska miała przeważnie charakter średnio - i małorolny. W obrębie zagrody zabudowa była lokowana na planie podkowy lub na planie zbliżonym do prostokąta, z budynkiem mieszkalnym na froncie, kalenicowo przy ulicy i budynkami gospodarczymi zamykającymi boki wewnętrznego podwórza gospodarczego.

Większość istniejącej obecnie historycznej zabudowy mieszkalnej to murowane budynki powstałe w drugiej połowie XIX i na początku XX w. Charakteryzują się prostą bryłą, z symetrycznym, dwuspadowym dachem. Elewacje rzadko dekorowane są bogatszymi detałami architektonicznymi. Zauważalny jest typ budynków mieszkalnych o klinkierowych elewacjach (początek XX w.), jak np. w Miękowie. Cennym elementem pejzażu kulturowego, wzbogacającym układy ruralistyczne na obszarze Gminy Goleniów, są coraz mniej licznie zachowane chałupy ryglowe z XIX w., spotykane jeszcze m.in. w Bolechowie, Glewicach, Kątach i Marszewie.

Towarzyszące budynkom mieszkalnym zabudowania gospodarcze dopełniają kompozycję zagród wiejskich, Dominują budynki wzniesione w końcu XIX i na początku XX w. o klinkierowych elewacjach. Rzadziej zachowały się stodoły wzniesione w konstrukcji ryglowej (Łozienica, Marszewo, Kąty). Najbardziej okazałe zagrody chłopskie występują w Niewiadowie.

W zabudowie wiejskiej wyróżniają się architekturą budynki szkolne. Pochodzą z początku XX w., posiadają nieco większą kubaturę oraz charakterystyczne duże okna zapewniające dobre doświetlenie sal szkolnych. Tego typu obiekty zachowały się w Bolechowie (obecnie budynek mieszkalny nr 34), Borzysławcu, Burowie, Bystrej - Czarnej Łące - ul. Turystyczna 90, Danowie, Mostach, Stawnie.

Obecna sieć osadnicza na terenie Gminy Goleniów jest znacznie uszczuplona w stosunku do historycznej do stanu sprzed 1945 r. Z ogólnych wyliczeń wynika, że na terenie Gminy ubyłoby ok. 30 jednostek osadniczych, głównie w pasie nadbrzeżnym i zalewowym, w zachodniej części Gminy. Były to zarówno małe osady (jak np. Pątlca, jak i sporych rozmiarów wsie (tj. Inoujście, Kiełpnica, Raduń, Rzęśnica), po których pozostały czytelne nasadzenia zieleni przydrożnych i zadrzewień cmentarnych. Część osad/wsi została zniszczona podczas działań wojennych, a część wyludniła się po wojnie.

### **Architektura sakralna.**

Zabytki architektury sakralnej stanowią najważniejszy element waloryzujący krajobraz kulturowy historycznych układów przestrzennych. Obiektem sakralnym o znaczeniu ponadlokalnym jest **kościół św. Katarzyny, usytuowany na terenie starego miasta w Goleniowie**. Monumentalna bryła świątyni jest posadowiona na lekkim wyniesieniu, w dawnym kwartale przyrynkowym. Kościół reprezentuje typ trójnawowej hali z wyodrębnionym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium oraz kwadratową w rzucie, masywną wieżą zachodnią, charakterystyczną dla średniowiecznych kościołów farnych Pomorza.

Cennym zabytkiem średniowiecznej architektury sakralnej, choć zachowanym jedynie reliktoowo jest **dawna kaplica i kościół św. Jerzego**, usytuowany na terenie dawnego przedmieścia, na południowy-zachód od Starego Miasta. Średniowieczne fundamenty ośmiobocznej kaplicy zostały wtórnie włączone w nowożytną strukturę architektoniczną kościoła zrealizowanego w tym miejscu w latach 1722-1725. Kościół ten został doszczętnie zniszczony, a na terenie dawnego cmentarza urządzono park miejski. Dzięki przeprowadzonym w 2004 r. badaniom architektonicznym i archeologicznym udało się

wyeksponować zarys fundamentów dawnej kaplicy i kościoła, a następnie zrealizowano projekt zabezpieczenia i ekspozycji zabytku w formie odkrywki archeologicznej.

Wśród świątyń wiejskich do najstarszych należą **późnośredniowieczne kościoły w Danowie, Marszewie, Mostach i Tarnówku**. Z kościoła w Tarnówku pozostała XVI-wieczna kamienna wieża z drewnianą latarnią. Są to skromne, salowe świątynie, wzniesione z kamienia polnego, zwykle wzbogacone o drewniane wieże w czasach nowożytnych (Danowo, Marszewo, Mosty) i wielokrotnie przebudowywane.

Cenną grupę świątyń stanowią **XVIII-wieczne kościoły, wybudowane w konstrukcji szkieletowej. Do zachowanych przykładów należy kościół w Miękowie oraz przebudowane w XIX w. kościoły w Glewicach i w Podańsku**. Charakterystyczne wykończenie elewacji tego typu kościołów, przypominające białą-czarną kratę, stanowił charakterystyczny element krajobrazu kulturowego Pomorza Zachodniego.

Najliczniej reprezentowane są zabytki sakralne pochodzące z drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX w. Typowe **neogotyckie formy stylowe prezentują kościoły w Stawnie i wzniesiona jako kościół katolicki, skromna świątynia w Borzysławcu**. Ciekawe, uproszczone formy architektoniczne, z jednej strony nawiązujące do stylów historycznych (neogotyck), z drugiej charakterystyczne dla przemian stylowych okresu wczesnego modernizmu są obecne w kościołach **w Niewiadowie, a zwłaszcza w Rurycy i Wierzchosławiu**. Cechy dojrzałego modernizmu reprezentują natomiast powstałe w latach 20-tych i 30-tych **świątynie w Krępku i Żółwiej Błoci**.

Wiele świątyń po 1945 r. zostało opuszczonych, następnie popadło w ruinę i ostatecznie zostały rozebrane. Los taki spotkał np. ryglowe kościoły w Burowie i w Załomiu, a także świątynie w Dobroszynie i Lubczynie, o nieznanym formie architektonicznej. Nie zachował się również XIX-wieczny kościół w Budnie, który wyróżniał się cennym wyposażeniem, przeniesionym ze starszej świątyni.

### **Architektura rezydencjonalna.**

Obiektem o największej randze architektonicznej i walorach zabytkowych na terenie gminy jest **pałac w Mostach**. Dawna siedziba rodowa von Flemmingów, na skutek licznych zmian własnościowych ostatecznie została zakupiona przez rodzinę von Flugge, którzy w latach 1910-1928 wzniesli na miejscu starej rezydencji nowy pałac, zaprojektowany przez znanego niemieckiego architekta Pawła Korffa. Skala pałacu, bogaty wystrój architektoniczny, a przede wszystkim unikatowe wyposażenie wnętrz, będące świadectwem kolekcjonerskiej pasji właścicieli, przesądzają o wyjątkowej randze zabytkowego obiektu i ponadregionalnym znaczeniu zabytku. Całości założenia dopełniają budynki wozowni, oskrzydlające dziedziniec honorowy oraz rozległy park krajobrazowy rozciągający się za pałacem.

Na terenie Gminy brak jest innych dużych, dobrze zachowanych zespołów folwarcznych. Pozostałości dawnego zagospodarowania podwórzy gospodarczych najlepiej czytelne są w Danowie, Inince, Nadrzeczcu i Załomiu. Ocalałe budynki gospodarcze znajdują się jednak w stanie postępującej degradacji lub utraciły walory zabytkowe na skutek powojennych modernizacji.

Stosunkowo dobrze zachowały się budynki rządców przy folwarkach w Nadrzeczcu, Świętej, Tarnówku i Zabrodziu. Budynek dawnego dworu zachował się jedynie w przypadku folwarku w Inince.



## Układy zieleni komponowanej.

Z dawnych założeń parkowych na terenie gminy Goleniów w stanie niezmienionym zachował się jeden zabytkowy **park pałacowy w Mostach** o pow. ok. 28 ha. Park został założony w poł. XIX w. w swobodnym stylu krajobrazowym, nawiązującym do założeń angielskich. Poza komponowanym układem starodrzewu liściastego w parku zachowały się obszerne polany widokowe i staw, obecnie w formie niewielkiego jeziora. Obecny na terenie parku cmentarz rodowy uległ niemal całkowitemu zatarciu. Działalność kopalni żwiru w bliskim sąsiedztwie parku stanowi zagrożenie dla tego zabytku.

**Pozostałości dawnych założeń parkowych obecne są również w krajobrazie Budna, Danowa, Świętej.**

Liczne są układy drożne z zachowanymi alejami drzew liściastych, najczęściej lipami, dębami, klonami i kasztanowcami. Historyczne aleje przydrożne są nie tylko cennym elementem przyrodniczym, ale stanowią również element waloryzujący krajobraz kulturowy. Niestety, wiele z zabytkowych alei systematycznie znika z pejzażu kulturowego, a te istniejące nie są należycie pielęgnowane. **Do najcenniejszych należy aleja dębowa przy drodze Tarnowo-Tarnówko.**

## Zabytki techniki.

Do najciekawszych należą XIX-wieczne **wieże ciśnień w Goleniowie**. Pierwsza, powstała w 1912 r. do obsługi infrastruktury kolejowej. Druga, położona w okolicach szpitala, została wybudowana w 1935 r. w formach funkcjonalistycznych lecz nawiązuje równocześnie do architektury średniowiecznych wież zamkowych.

Z rozwojem kolejnictwa związane są zabudowania przystanków kolejowych w Białuniu, Danowie i Mostach, powstałe na linii kolejowej łączącej Dąbie z Kołobrzegiem, wybudowanej w 1882 r.

Na terenie Gminy znajduje się kilka złóż kopalin pospolitych eksploatowanych już przed 1945 r. Działająca nieprzerwanie od początku XX w. żwirownia w Mostach stanowi obecnie jedno z największych wyrobisk poeksploatacyjnych w województwie zachodniopomorskim (ponad 50 ha powierzchni). Niestety, intensywna eksploatacja złoża negatywnie wpłynęła na stosunki wodne w położonym w bezpośrednim sąsiedztwie zabytkowym parku w Mostach.

Do unikatowych i wartych ochrony zabytków należą **pozostałości ziemno-żelbetonowych umocnień baterii dział przeciwlotniczych typu Flak z czasów II wojny światowej, położone w Jedlinach**, wybudowane do ochrony przed alianckimi nalotami strategicznego celu, jakim była fabryka benzyny syntetycznej w Policach (zostały wpisane do rejestru zabytków w 2014 r.).

Ciekawymi zabytkami, związanymi z historią żeglugi i nawigacji w dolnym biegu Odry, są zlokalizowane wzdłuż Domiąży - nurtu Odry w pobliżu ujścia Iny, pozostałości nieczynnych latarni nawigacyjnych z lat 30-tych XX w., zlokalizowane na wschodnim brzegu rzeki.

## Cmentarze.

Na terenie Gminy zewidencjonowano 42 historyczne cmentarze (ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków), w tym 5 cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków (Danowo, Żółwia Błoc, Stawno, Miękowo i żydowski w Goleniowie). Tylko nieliczne z nich zachowały walory zabytkowe, a niektóre są zupełnie nieczytelne w terenie. Dawne ewangeliczne cmentarze obecne były niemal we wszystkich historycznych miejscowościach, niekiedy stanowią jedyne ślady nieistniejących już osad.

Najwcześniej powstały **cmentarze przykościelne** funkcjonujące od średniowiecza przy kościołach, np. w Budnie, Borzysławcu, Burowie, Glewicach, Goleniowie, Marszewie,

Miękowie, Mostach i Żółwiej Błoci. Wraz z kościołami datowanymi na połowę XVIII w. powstały cmentarze przykościelne w Podańsku, Wierzchosławiu i Załomiu. W końcu XVIII w. cmentarze przykościelne zaczęto zamykać ze względów sanitarnych i zakładano nowe nekropolie na obrzeżach miast i wsi. Około poł. XIX w. powstało wiele cmentarzy ewangelickich, z których większość została zamknięta po II wojnie światowej i uległa daleko idącej dewastacji. Nieliczne pozostają czynne i są wykorzystywane jako cmentarze komunalne. Stało się tak w Goleniowie, Mostach, Niewiadowie, Rurzyca i Wierzchosławiu.

Pozostałe cmentarze ewangelickie pozostają nieużytkowane od czasu wojny. Na skutek braku bieżącej pielęgnacji zatarciu uległa pierwotna kompozycja założeń, a nierzadko nie są również czytelne ich historyczne granice. Tylko na nielicznych cmentarzach zachowały się skąpe fragmenty kamiennych nagrobków i żeliwnych krzyży, przeważnie przetrwał w lepszym lub gorszym stanie zabytkowy starodrzew.

Na terenie gminy zlokalizowane są też dwa miejsca pochówku z czasu II wojny światowej, w Goleniowie i Warcisławcu. Upamiętnieniem wszystkich ofiar II wojny światowej, również innych narodów, jest powstały w 1995 r. na terenie Parku XXX-lecia w Goleniowie pomnik „Pamięci Wszystkich, którzy na zawsze spoczęli w Ziemi Goleniowskiej”.

Władze Gminy wraz z mieszkańcami, w tym przy dużym udziale dzieci i młodzieży, podejmują działania zmierzające do rewitalizacji historycznych cmentarzy. Począwszy od 2003 r., kiedy mieszkańcy Lubczyny, w ramach obchodów 700-lecia swej miejscowości, utworzyli na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego lapidarium, podjęto szereg działań zmierzających do przywrócenia pamięci dawnych mieszkańców i miejsc ich pochówku.

W 2006 r. powstał projekt rewitalizacji dawnych nekropoli zlokalizowanych na terenie gminy. W ramach projektu uporządkowano i oczyszczono zachowane nagrobki, alejki i ogrodzenia oraz oznakowano cmentarze. Podobny projekt, przy wsparciu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, zrealizowano w 2008 r. W sumie w obu edycjach przywrócono do właściwego stanu cmentarze w 17 miejscowościach wiejskich, w tym m.in. w Mostach, Danowie, Burowie, Imnie, Żółwiej Błoci, Komarowie, Świętej oraz w Załomu. Dla podkreślenia walorów historycznych i krajobrazowych dawnych cmentarzy utworzono tzw. Szlaki Sentymentalne po starych cmentarzach Gminy Goleniów:

- ✓ Szlak Sentymentalny nr 1 o długości 7,5 km, rozpoczyna się i kończy przy Bramie Wolińskiej w Goleniowie. Na jego trasie znalazły się miejsca, w których zlokalizowane były nekropolie np. plac przy kościele św. Katarzyny, Wyk, park miejski czy teren za Zakładem Karnym;
- ✓ Szlak Sentymentalny nr 2 o długości 48 km, biegnący trasą: Goleniów – Żółwia Błoc – Niewiadowo – Glewice – Osiedle Mosty – Imno – Mosty – Danowo – Budno – Podańsko – Tarnówko – Stawno – Bolechowo;
- ✓ Szlak Sentymentalny nr 3 o długości 13 km, przebiegający trasą: Borzysławiec – Lubczyna – Czarna Łąka – Pucice – Rurzyca.

### **Zabytki ruchome.**

W wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych na terenie gminy Goleniów ujętych jest 74 obiektów i zespołów, stanowiących wyłącznie historyczne wyposażenie kościołów. Do najstarszych i najcenniejszych zabytków sztuki sakralnej należy zespół romańskich chrzcielnic wykutych w granicie lub wapieniu gotlandzkim, zachowany przy zabytkowych kościołach w Burowie, Glewicach, Goleniowie, Mostach, Podańsku i Stawnie. Z okresu średniowiecza pochodzi również gotycki dzwon spiżowy zachowany w kościele w Glewicach, który został najprawdopodobniej przeniesiony ze starej świątyni. Nieznane jest również pochodzenie zespołu barokowych rzeźb przedstawiających Chrystusa i apostołów, wtórnie umieszczonych na parapacie empory w kościele w Mostach. Rzeźby te pochodzą najprawdopodobniej z niezachowanej ambony lub nastawy ołtarzowej z XVII w. Pozostałe

wyposażenie świątyń pochodzi z okresu XIX i XX w. i nie przedstawia znaczących wartości artystycznych. Do najciekawszych należy kompleksowe, neogotyckie wyposażenie kościoła w Podańsku, Niewiadowie i Borzysławcu. W tym ostatnim kościele zachowały się malowidła ścienne i plafonowe świadczące o pierwotnej katolickiej konfesji tutejszej wspólnoty parafialnej.

Na uwagę zasługuje unikatowy w skali regionu zespół zabytkowego wyposażenia wnętrz pałacowych w Mostach. Na wyposażeniu pałacu oprócz bogato rzeźbionych balustrad klatek schodowych, opracowanych snycersko portali i intarsjowanych drzwi składają się takie elementy jak bogato rzeźbione kominki, kamienny lawaterz, misterne witraże w oknie dawnej jadalni i bogato rzeźbione i ozdobione intarsjami boazerie. Większość z elementów zabytkowego wyposażenia powstało współcześnie z pałacem i było stylizowane na dzieła sztuki dawnej, dla podkreślenia rangi rezydencji i dziejowej metryki panującego w pałacu rodu. Jednak niektóre elementy, tj. renesansowy kominek czy holenderskie kafle z XVIII w. stanowią autentyczne dzieła sztuki dawnej, wmontowane w późniejsze wyposażenie pałacu. Całość sprawia wrażenie przepychu i bogactwa, nawiązującego do renesansowej tradycji „kunstkamery”.

### **Zabytki archeologiczne.**

Źródła archeologiczne stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Goleniowa. W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie Gminy zewidencjonowano 255 stanowisk archeologicznych, w tym: grodziska, cmentarzyska, punkty i ślady osadnicze z okresu od epoki kamienia (paleolitu) do okresu nowożytnego. W rejestrze zabytków archeologicznych znalazły się: grodzisko średniowieczne w Budnie, ślad osadniczy kultury łużyckiej i osada średniowieczna (AZP: 28-09/10) oraz cmentarzysko z epoki brązu, starożytności; osada z wczesnego średniowiecza w Budnie (AZP: 28-09/1).

*Obecnie Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków przeprowadza weryfikację stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Goleniów. O wynikach weryfikacji Gmina zostanie powiadomiona i otrzyma odpowiednie materiały dokumentujące aktualny stan zabytków archeologicznych.*

### **Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.**

Na terenie Gminy Goleniów nie ma instytucji o statusie muzealnym. Niemniej dokumentowaniem i eksponowaniem historii rejonu zajmuje się **Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej** tzw. „**Żółty Domek**”, mieszczący się w odrestaurowanej kamieniczce mieszczańskiej przy ul. Pocztovej 2 w Goleniowie. Instytucja łączy funkcję domu kultury, ośrodka studialnego i regionalnej izby pamięci. Celem Ośrodka jest popularyzowanie, dokumentowanie i opracowywanie dziejów miasta i najbliższego regionu. Ośrodek gromadzi różnego rodzaju materiały związane z dziejami Goleniowa, wspomnienia i relacje jego przedwojennych i powojennych mieszkańców, dokumenty oraz inne zabytki i pamiątki przeszłości. Opracowuje także scenariusze i realizuje lekcje historii regionalnej. Obecnie do inwentaryzacji eksponatów Ośrodka został stworzony program komputerowy i będzie sporządzona inwentaryzacja.

### **Dziedzictwo niematerialne.**

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki za część własnego dziedzictwa. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

W 1945 r. nastąpiło przerwanie wiekowej kulturowej ciągłości ziem Pomorza Zachodniego. Konsekwencją tego była zmiana części niematerialnej dziedzictwa. Ważne dla tożsamości kulturowej tych terenów, mimo przerywania jej ciągłości w 1945 roku, jest używanie i stosowanie – także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy – polskich odpowiedników historycznych nazw miejscowych, np. ulic, placów oraz badania prowadzone nad onomastyką regionu.

Do elementów dziedzictwa niematerialnego Gminy można zaliczyć **herb miasta Goleniów**. Najstarsza wersja herbu znana jest z pierwszej znanej pieczęci miejskiej datowanej na koniec XIII w. Przedstawiono na niej łódź, z której wyrasta rozłożyste drzewo z umieszczoną w jego koronie postacią kroczącego gryfa. Symbolika herbu związana była z tradycjami żeglarskimi i handlowymi miasta położonego nad Iną oraz nawiązywała do jego położenia w Puszczy Goleniowskiej i politycznej przynależności do Pomorza. Kolejna, do dziś obowiązująca wersja herbu pochodzi najprawdopodobniej z XVII w. i przedstawia dwa antytetyczne półksiężycy i cztery sześcioramienne gwiazdy.

W niektórych wersjach historycznych herbu, półksiężycy mają stylizowane ludzkie twarze. Herb Goleniowa, zgodnie z obowiązującym Statutem Gminy przedstawia się następująco: „dwa złote półksiężycy, odwrócone do siebie grzbietami oraz cztery srebrne sześcioramienne gwiazdy położone symetrycznie na tarczy herbowej, dwie w środku zakoli półksiężycy z prawej i lewej strony oraz po jednej w górnej i dolnej części tarczy herbowej, częściowo w rozwidleniach utworzonych przez półksiężycy. Tło tarczy jest niebieskie”.

Poza herbem ustanowiono również **flagę Goleniowa** o barwie niebieskiej z elementami graficznymi herbu, **sztandar samorządu gminnego oraz wzory insygniów gminnych, tj. łańcuch Przewodniczącego Rady Gminy, łańcuch Burmistrza, „klucz do bram Goleniowa” oraz wzór pieczęci herbowej**. Oryginalnym składnikiem dziedzictwa niematerialnego miasta jest również **hejnał Goleniowa, skomponowany przez wybitnego kompozytora i pedagoga prof. Marka Jasińskiego**.

Według ustawy o ochronie zabytków do dziedzictwa niematerialnego zalicza się także: nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. I tak np. **nazwy bram (Wolińska), baszt (Mennicza, Prochowa) podlegają ochronie, także takie miejsca jak rynek miejski** (miejsce lokalizacji ratusza).

Popularyzacja dziedzictwa niematerialnego jest ważnym elementem wzmacniającym tożsamość społeczności lokalnej z miejscem zamieszkania. Takiej popularyzacji służy **seria wydawnicza: Biblioteka wiedzy o Goleniowie oraz prezentacje multimedialne** wydawane przez Gminę Goleniów.

#### **Zasadnicze elementy waloryzujące krajobraz kulturowy miasta i gminy Goleniów.**

Pomimo zatarcia, przekształcenia większości historycznych układów przestrzennych oraz ubytków i przekształceń historycznej zabudowy pozostały nadal miejscowości posiadające czytelne układy oraz zespoły zabudowy historycznej. W prowadzeniu polityki przestrzennej należałoby dążyć do utrzymania i rewaloryzacji elementów dokumentujących etapy dziejów tych terenów, jak:

- ✧ Zespół staromiejski w Goleniowie, którego najcenniejszymi elementami są: kościół farny plac rynkowy, zachowane odcinki murów obronnych z jedyną zachowaną bramą: Wolińską oraz basztami: Prochową i Menniczą i tzw. Planty, które są miejscem dawnej fosy przed murami obronnymi.
- ✧ Miejska zabudowa z XIX/XX wieku, szczególnie przy ulicach: Konstytucji 3 Maja i Pocztovej.

- ✧ Rzeka Ina, nad którą założono miasto i która przez wieki stanowiła podstawę rozwoju gospodarczego Goleniowa.
- ✧ Kościoły w otoczeniu dawnego cmentarza przykościelnego będące dominantami kulturowymi miasta i wsi.
- ✧ Historyczne układy ruralistyczne (wsi):
  - Marszewo, Żółwia Błoc - wsie z układami o średniowiecznym rodowodzie,
  - Bolechowo, Wierzchosław - przykłady wsi kolonizacyjnej z XVIII w., z kościołami, zachowany zespół historycznej zabudowy, w tym ryglowej.
- ✧ Zabudowa wiejska (budynki mieszkalne i gospodarcze) wzniesione w konstrukcji ryglowej, szczególnie zespoły w: Bolechowie, Kątach, Marszewie, Niewiadowie.
- ✧ Komponowana zieleń cmentarza i obsadzeń dróg lokalnych (Tarnówko, Borzysławiec, Danowo).

**Największymi walorami, ze względu na posiadane wartości historyczne, artystyczne i naukowe, wyróżniają się:**

- ✧ Średniowieczne obwarowania miejskie Goleniowa – XIII-XV w.
- ✧ Gotycki kościół p.w. św. Katarzyny w Goleniowie – XIV-XV w.
- ✧ Relikty kaplicy i kościoła św. Jerzego w Goleniowie – XIII-XVIII w.
- ✧ Spichlerz z XVIII wieku wzniesiony w konstrukcji szkieletowej nad Iną w Goleniowie.
- ✧ Średniowieczne kościoły wiejskie w Danowie, Marszewie, Mostach i Tarnówku.
- ✧ XVIII-wieczne kościoły ryglowe w Glewicach, Miękówie i Podańsku.
- ✧ Pałac wraz z wyposażeniem oraz pałacowy park krajobrazowy w Mostach.

## **9. USTANOWIONA PRAWNIE OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY GOLENIÓW.**

### **Zabytki w rejestrze zabytków.**

Najważniejszą formą ochrony konserwatorskiej, skutkującą pełną ochroną prawną zabytkowego obiektu na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest wpis do rejestru zabytków. Dla terenu gminy i miasta Goleniów rejestr zabytków prowadzi Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Rejestr zabytków prowadzony jest osobno dla zabytków nieruchomych (księga rejestru „A”), zabytków ruchomych (księga rejestru „B”) i zabytków archeologicznych (księga rejestru „C”). Zabytek spełniający kryteria ustawowe jest wpisywany do rejestru każdorazowo na podstawie decyzji administracyjnej wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, określającej przedmiot i zakres wpisu.

Obecnie w rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego na terenie Gminy Goleniów w rejestrze jest:

- ✓ zabytków nieruchomych - 28 pozycji (w tym pod jedną pozycją zespoły zabudowań, jak np. więzienie przy ul. Grenadierów w Goleniowie lub obiekty tworzące historyczną jedność, jak kościół z cmentarzem przykościelnym, obwarowania miejskie oraz obszary, jak teren starego miasta),
- ✓ zabytków archeologicznych - 2 obiekty.

Na terenie Gminy Goleniów nie ma zabytków ruchomych objętych wpisem do rejestru zabytków.

Wśród zabytków nieruchomych do rejestru wpisano:

- zabytki sakralne (13 obiektów);

- teren starego miasta w granicach murów i terenem o promieniu 100 metrów, jako miejsce dawnych fos i wałów obronnych;
- średniowieczne obwarowania miejskie;
- obiekty o funkcji publicznej: budynek poczty przy ul. Konstytucji 3-go Maja nr 17, szkoła przy ul. Kilińskiego 11 oraz zespół budynków więzienia przy ul. Grenadierów 66 w Goleniowie;
- 5 cmentarzy, w tym 4 przykościelne i cmentarz żydowski w Goleniowie;
- zespół pałacowo-parkowy w Mostach;
- relikty ziemno-żelbetonowych umocnień baterii dział przeciwlotniczych z czasów II wojny światowej w Jedlinach.

W styczniu 2017 r. z rejestru skreślono, decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dawną plebanię w Mostach.

(Wykaz zabytków w rejestrze w załączniku nr 1).

#### **Zabytki wpisane do rejestru stanowiące własność Gminy Goleniów:**

- obwarowania miejskie: mury kurtynowe wraz z Bramą Wolińską oraz Basztami Menniczą i Prochową;
- relikty kaplicy i kościoła św. Jerzego w Goleniowie;
- budynki szkoły przy ul. Kilińskiego 11 w Goleniowie;
- pozostałości kościoła (wieża) w Tarnówku.

**W rejestrze zabytków archeologicznych** Gminy Goleniów figurują dwa zabytki archeologiczne:

- Budno, stan. 1 (AZP: 28-09/10) – grodzisko średniowieczne, ślad osadniczy kultury łużyckiej i osada średniowieczna – nr rej. C-665 (dec. znak: Kl.I.6801/25/70 z dnia 22 grudnia 1970 r.),
- Budno, stan. 2 (AZP: 28-09/1) – cmentarzysko z epoki brązu, starożytności; osada z wczesnego średniowiecza – nr rej.C-685 (dec. znak: Kl.I.6801/10/71 z dnia 6 grudnia 1971r.).

Aktualne informacje na temat zasobu rejestru zabytków dostępne są w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie ([www.wkz.szczecin.pl](http://www.wkz.szczecin.pl)).

#### **Ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach lokalizacyjnych.**

Formą ochrony zabytków są także ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i decyzji lokalizacyjnych. Ta forma ochrony jest szczególnie istotna w stosunku do zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków dzięki treści art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wg którego w studium uwarunkowań, planie miejscowym oraz decyzjach lokalizacyjnych uwzględnia się ochronę innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. To właśnie w planach miejscowych i decyzjach lokalizacyjnych ustala się zasady ochrony zabytków nie wpisanych do rejestru zabytków. Na straży zapisywania w planach ustaleń regulujących ochronę zabytkowych walorów terenu objętego planem stoi wojewódzki konserwator zabytków, co wynika z ustanowionego prawem obowiązku uzgadniania z tymże planów miejscowych (art. 17 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Dla terenu miasta i gminy Goleniów dotychczas sporządzono ponad 50 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Większość planów dotyczy głównie obszarów przeznaczonych na inwestycje o charakterze przemysłowym lub nową zabudowę mieszkaniową, lokalizowaną na terenach zainwestowanych w granicach istniejących układów, a także tworzącą nowe zespoły zabudowy - wychodzące poza układy wsi i osiedli (Helenów, Marszewo, Górka Radarowa). W planach miejscowych miasta i terenów wiejskich, na których

występują zabytki nieruchome (układy przestrzenne, zabytki architektury i budownictwa, stanowiska archeologiczne) znajdują się odpowiednie ustalenia regulujące ochronę tychże zabytków. Dotychczas planami objęto jedynie fragmenty historycznych układów ruralistycznych Marszewa, Miękowa, Podańska, tak więc plany te miały niewielki wpływ na porządkowanie i rewaloryzację tradycyjnych układów.

Ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się również w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Projekty tych decyzji podlegają uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

## **ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.**

Gminna ewidencja zabytków na podstawie art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami. Ponadto, obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się przy sporządzaniu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 22 ust. 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome, wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ);
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Są to szczególnie zabytki o znaczeniu lokalnym, tworzące krajobraz kulturowy najbliższy mieszkańcom gminy.

Prowadzenie rejestru zabytków oraz WEZ pozostaje w kompetencjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zgodnie z wyżej cytowanym art. 22 zabytki wpisane do rejestru i ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków automatycznie stają się częścią gminnej ewidencji zabytków. Natomiast, wyznaczenie innych zabytków nieruchomych z terenu gminy należy do kompetencji burmistrza, który działa w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Sposób prowadzenia gminnej ewidencji zabytków oraz wzór karty adresowej zabytku nieruchomego ujętego w gminnej ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków dla Gminy Goleniów została założona w 2013 r., w oparciu o wcześniej opracowane karty adresowe (2010 r.) oraz uzupełniona nowymi kartami adresowymi, wykonanymi zgodnie z wzorem karty określonej w/w rozporządzeniem Ministra Kultury. Zasób gminnej ewidencji zabytków został uzgodniony z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w styczniu 2016 r. i obecnie jest na bieżąco weryfikowany w porozumieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w przypadkach włączenia nowych obiektów lub konieczności wykreślenia obiektu ze względu na utratę walorów zabytkowych czy rozbiórki obiektów. W latach 2017-2021 zarządzeniami Burmistrza Goleniowa z GEZ wykreślono 9 budynków, jednocześnie uzupełniono ją o jeden obiekt (budynek biurowy położony w Goleniowie przy ul. Jana Kilińskiego nr 17). Gminna ewidencja zabytków Gminy Goleniów obejmuje zabytki nieruchome, przede wszystkim zabudowę mieszkalną, użyteczności publicznej i sakralną, a także cmentarze, zieleń komponowaną i stanowiska archeologiczne.

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (*art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane*).

Gminna ewidencja zabytków Gminy Goleniów jest dostępna na stronie Gminy w ramach systemu informacji przestrzennej ([www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl)), z możliwością wglądu w kartę adresową poszczególnych obiektów.

(wykaz zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji w załączniku nr 3)

**Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków stanowiące własność Gminy Goleniów:**

- kolejowa wieża wodna w Goleniowie, ul. Dworcowa;
- komunalna wieża ciśnień w Goleniowie, ul. Wolińska/Nowogardzka;
- budynki mieszkalne w Goleniowie: ul. Puszkina 11, Mikołajczyka 19, Niemcewicz 7, Pocztowa 2, Wrzosowa 13/14, Szczecińska 6;
- budynki mieszkalne w miejscowościach: Kliniska Wielkie, ul. Szczecińska 24, Wierzchosław 29 oraz Żółwia Błoc 37;
- budynek gospodarczy w miejscowości Niewiadowo nr 14.

## **10. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY GOLENIÓW.**

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Gminy Goleniów pozwala na zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz wskazanie perspektyw.

### **MOCNE STRONY**

- Elementy krajobrazu kulturowego waloryzujące obszar miasta i gminy Goleniów:
  - zachowane fragmenty zespołu staromiejskiego w Goleniowie: kościół farny i plac rynkowy, zachowane odcinki murów obronnych z Bramą Wolińską oraz basztami: Prochową i Menniczą i tzw. Planty, które są miejscem dawnej fosy przed murami obronnymi;
  - zabudowa miejska przy ulicach: Konstytucji 3 Maja i Pocztowej;
  - kościoły w otoczeniu dawnych cmentarzy przykościelnych będące dominantami kulturowymi miasta i wsi;
  - historyczne układy ruralistyczne (wsi): Bolechowo, Marszewo, Rurzyca, Wierzchosław, Żółwia Błoc;
  - zabudowa wzniesiona w konstrukcji ryglowej (w Goleniowie, Bolechowie, Kątach, Marszewie, Niewiadowie);
  - zabytkowe obiekty znaczące w krajobrazie kulturowym Gminy;
  - komponowana zieleń cmentarzy i obsadzeń dróg lokalnych.
- Dobry stan zabytków o największym znaczeniu w krajobrazie kulturowym Gminy: kościoły w Goleniowie, Danowie, Marszewie, Mostach, Glewicach, Miękowie i Podańsku, mury obronne z basztami i Bramą Wolińską w Goleniowie, ryglowy spichlerz z XVIII w. w Goleniowie i in.
- Opracowanie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, udostępnionej na stronie internetowej gminy w ramach systemu informacji przestrzennej ([www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl)).
- Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych uchwalonych przez Radę Miejską (Strategia rozwoju gminy Goleniów na lata 2014-2023, Lokalny program rewitalizacji Gminy Goleniów na lata 2017-2030).
- Realizacja projektu Rampa i Twierdza Design - budowa ośrodka kultury z zapleczem w dawnych budynkach magazynowych na kolejowej rampie przy ul. Dworcowej.



- Działalność popularyzatorska miejskich instytucji kultury w dziedzinach związanych z dziedzictwem kulturowym, m.in.:
  - Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej w Goleniowie w zaadaptowanym na ten cel zabytku: Bramie Wolińskiej;
  - Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej „Żółty Domek” animujący zainteresowanie historią regionu i aktywizujący lokalną społeczność;
  - Goleniowski Dom Kultury.
- Prezentowanie zabytków i historii Goleniowa na stronach internetowych Gminy.
- Działalność lokalnych organizacji pozarządowych w zakresie aktywizacji społeczności gminnej na rzecz promocji i ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych Gminy.
- Organizowane imprezy cykliczne wzmacniające tożsamość lokalnej społeczności oraz promujące region i jego dziedzictwo kulturowe.
- Sieć szlaków turystycznych rowerowych, pieszych, kajakowych, np. szlaki sentymentalne po starych cmentarzach, Goleniowski Miejski Szlak Turystyczny, szlak kajakowy „Meandry Iny”, Goleniowski Szlak Ceglany.
- Walory przyrodnicze i krajobrazowe sprzyjające rozwojowi turystyki jako istotnej gałęzi gospodarki.
- Współpraca partnerska z miastami i organizacjami za granicą.

## SŁABE STRONY

- Stan zespołu staromiejskiego w Goleniowie, nie posiadającego czynników centrotwórczych, zabudowanego ahistorycznie blokami mieszkalnymi (sypialnia miasta).
- Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla zabytkowych układów ruralistycznych.
- Brak wystarczającej ochrony historycznych układów przestrzennych wsi powodujący ich dewaloryzację w wyniku lokalizacji budownictwa mieszkalnego i rekreacyjnego o architekturze obcej tradycjom lokalnym, nie respektującego historycznych układów przestrzennych (nasilony proces suburbanizacji związany z oddziaływaniem aglomeracji szczecińskiej).
- Znaczne ubytki w historycznej zabudowie miasta i wsi.
- Zbyt niska liczba zabytkowych obiektów na terenach wiejskich wpisanych do rejestru zabytków.
- Brak zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w zabytkowych obiektach, przede wszystkim w kościołach.
- Remonty i modernizacje obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków przeprowadzane nieprawidłowo, bez znajomości tradycyjnych technik budowlanych bądź bez wymaganych uzgodnień, powodujące utratę ich walorów zabytkowych.
- Sporządzanie warunków zabudowy każdorazowo dla poszczególnych inwestycji, co może powodować znaczne utrudnienia dla inwestujących oraz niekorzystnie wpływać na prawidłową realizację polityki przestrzennej i ochronę krajobrazu kulturowego Gminy (szczególnie w kontekście nieobowiązywania zapisów studium uwarunkowań przy decyzjach określających warunki realizacji inwestycji).
- Brak dotacji na roboty budowlane i prace konserwatorskie dla właścicieli budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
- Słaba znajomość mieszkańców regionu problemów ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zabytków na terenach wiejskich.
- Brak popularyzacji dobrych wzorców w zakresie harmonijnego kształtowania krajobrazu i realizacji opieki nad zabytkiem.
- Brak regulacji w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego przed agresywnymi nośnikami reklam, chaosem w formach ogrodzeń lokalizacji obiektów tymczasowych, małej architektury, nieprzemysłanej kolorystyki, współczesnych materiałów, technik i technologii,

niedostosowanych do charakteru historycznych obiektów, w związku z ograniczonymi możliwościami prawnymi w tym zakresie.

- Niedocenywanie potencjału i znaczenia dziedzictwa dla zrównoważonego rozwoju Gminy.

## ZAGROŻENIA

- Chaos w krajobrazie kulturowym, brak ładu przestrzennego.
- Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego i utrata lokalnej tradycji historycznej.
- Niewystarczająca ochrona i postępujący proces niszczenia zabytków.
- Zmniejszenie zasobów zabytkowych miasta i gminy w wyniku dewaloryzacji obiektów i obszarów zabytkowych poprzez niewłaściwe modernizacje i zagospodarowanie przestrzeni.
- Estetyczna dewaloryzacja krajobrazu kulturowego miasta i wsi.
- Zbyt agresywne inwestowanie na terenach zabytkowych i komercjalizacja zabytków; dominacja podejścia praktycznego i ekonomicznego w pracach adaptacyjnych obiektów zabytkowych.
- Zubożenie oferty turystycznej.
- Obywatele niewrażliwi na estetykę otoczenia i prawidłowe kształtowanie ładu przestrzennego.

## PERSPEKTYWY

- Miasto Goleniów ważnym ośrodkiem kulturotwórczym i turystycznym w SOM.
- Gmina Goleniów atrakcyjnym miejscem peregrinacji turystycznych.
- Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków na całym obszarze Gminy.
- Zwiększenie obszaru Gminy objętego miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Zachowane walory kulturowe wsi goleniowskich.
- Funkcjonowanie sieci gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych zabudowaniach.
- Dobry poziom realizacji architektonicznych. Kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji.
- Budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze.
- Efektywna promocja walorów dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych Gminy.
- Wrażliwość obywateli na estetykę otoczenia, znaczenia dziedzictwa kulturowego i zachowania walorów obiektów zabytkowych, tradycyjnej architektury oraz poszanowanie obiektów budownictwa wiejskiego jako ważnego produktu turystycznego.
- Edukowanie młodych obywateli w zakresie historii regionu oraz jego zasobów i wartości dziedzictwa kulturowego.
- Społeczeństwo świadome historii Pomorza Zachodniego, ziemi goleniowskiej, a tym samym akceptujące dziedzictwo kulturowe jako własną – swojską - przestrzeń.
- Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych nastawionych na ochronę i promocję dziedzictwa kulturowego.
- Wsparcie finansowe z funduszy unijnych, krajowych, powiatowych, gminnych, na prace remontowo-konserwatorskie zabytków.
- Zwiększenie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na prace remontowo-konserwatorskie obiektów i terenów zabytkowych.
- Wykorzystanie bliskości aglomeracji szczecińskiej w działaniach promocyjnych związanych z obszarem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Gminy.
- Wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej w celu promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

- Przekonanie władz samorządowych o konieczności planowego rozwoju gospodarczego i przestrzennego oraz poprawy jakości życia mieszkańców i stanu środowiska naturalnego.
- Świadomość władz samorządowych o roli dziedzictwa kulturowego w promocji Gminy.

## **11. REALIZACJA OPIEKI NAD ZABYTKAMI I OCHRONY ZABYTKÓW PRZEZ GMINĘ GOLENIÓW W LATACH 2017-2021.**

### **Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków.**

Sprawy dotyczące gminnej ewidencji zabytków w Urzędzie Gminy i Miasta w Goleniowie prowadzi Wydział Planowania Przestrzennego i Nieruchomości, w którym znajdują się karty zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Karty zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Szczecinie.

W latach 2017-2021 gminna ewidencja zabytków była na bieżąco aktualizowana w porozumieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest opublikowana na stronie Gminy w ramach systemu informacji przestrzennej ([www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl)) i na bieżąco aktualizowana.

### **Prace przy zabytkach własnych Gminy Goleniów.**

W latach 2017 - 2021 Gmina Goleniów przygotowała i zrealizowała prace remontowo-konserwatorskie:

- **murów obronnych wraz z Basztą Menniczą i Prochową** (wartość zadania: 2 071 057,93 zł);
- **ruin kaplicy św. Jerzego wraz z zagospodarowaniem terenu** (wartość zadania: remont kaplicy: 232 431,22 zł, zagospodarowanie terenu: 573 991,28 zł).

Zadania były dofinansowane w wysokości 2 333 325,38 zł. z Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020.

W wyniku tych prac średniowieczne zabytki dokumentujące najstarsze dzieje miasta zostały wyremontowane i obecnie znajdują się w dobrym stanie.

### **Dotacje wspierające właścicieli zabytków w przeprowadzaniu na prac przy zabytkach.**

Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków reguluje uchwała Nr XIV/142/07 Rady Miejskiej w Goleniowie z dnia 5 grudnia 2007 r.

W latach 2017-2021 Gmina Goleniów udzieliła następujących dotacji:

#### **W 2017 r. – 50 000 zł, w tym:**

- 12 000 zł na wykonanie inwentaryzacji konserwatorskiej, badań geotechnicznych oraz oceny stanu technicznego kościoła filialnego p.w. Opieki św. Józefa w Stawnie;
- 18 000 zł na wykonanie robót budowlanych kościoła filialnego w Podańsku;
- 20 000 zł na wykonanie projektu budowlanego i konserwatorskiego remontu elewacji kościoła, ocenę stanu technicznego elewacji kościoła, inwentaryzację konserwatorską parafialnego w Mostach.

#### **W 2019 – 50 000,00 zł, w tym:**

- 12 000 zł na remont muru oporowego okalającego kościół parafialny p.w. Przenajświętszej Trójcy w Miętkowie;
- 20 000 zł na program prac konserwatorskich z badaniami oraz opracowanie dokumentacji projektowej kościoła filialnego p.w. Opieki św. Józefa w Stawnie;
- 18 000 zł na wykonanie witraży kościoła parafialnego p.w. św. Piotra i Pawła w Borzysławcu.

#### **W 2020 – 50 000 zł, w tym:**

- 30 000 zł na wykonanie witraży kościoła parafialnego p.w. św. Piotra i Pawła w Borzysławcu;
- 20 000 zł na wykonanie remontu kościoła filialnego p.w. św. Stanisława Kostki w Podańsku.

### **Inwestycje z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.**

W latach 2017-2021 najważniejszymi inwestycjami, które przygotowano i zrealizowano przy użyciu środków z budżetu Gminy oraz dofinansowania zewnętrznego, były:

- Przebudowa dawnych magazynów na kolejowej rampie wyładowniczej na stacji kolejowej w Goleniowie na nowe funkcje pn. „**Rampa – Kultura**”.

Koszt całkowity inwestycji – 11 653 086,02 zł, w tym dofinansowanie:

- a) 3 273 242,31 zł ze środków EFRR,
- b) 641 197,49 zł ze środków Budżetu Państwa (Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju) do kwoty, z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura publiczna. Działanie 9.3. Wspieranie rewitalizacji w sferze fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.

- Projekt: „Nadanie nowych funkcji kulturalnych i społecznych obiektowi wieży wodnej w Goleniowie”, polegający na przebudowie z dobudową klatki schodowej budynku kolejowej wieży wodnej (obiekt zabytkowy w GEZ) położonej w Goleniowie przy ul. Dworcowej na centrum kultury p.n. „**Twierdza Design**”.

Koszt całkowity to 2 558 256,65 zł, w tym dofinansowanie:

- a) 1 095 973,79 zł ze środków EFRR,
- b) 199 267,96 zł ze środków Budżetu Państwa (Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju) do kwoty, z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020. Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura publiczna. Działanie 9.3. Wspieranie rewitalizacji w sferze fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.

Adaptacja na nowe funkcje obu ww. obiektów - kolejowej wieży wodnej oraz starych budynków magazynowych na rampie kolejowej - jest przykładem efektywnej rewitalizacji historycznych obiektów przy jednoczesnym zachowaniu ich formy architektonicznej. Zlokalizowane przy ul. Dworcowej w sąsiedztwie dworca kolejowego tworzą nową jakość estetyczną i funkcjonalną w przestrzeni miasta.

Ponadto:

- w 2017 r. uporządkowano teren nieczynnego cmentarza w miejscowości Załom, z budową lapidarium oraz chodnika. Wartość prac: 126 103,50 zł z budżetu Gminy Goleniów;

- w 2018 r. z dotacji z budżetu Marszałkowskiego w wysokości 10 000 zł wykonano na terenie cmentarza w Załomiu tablicę pamiątkową przy lapidarium oraz małą architekturę (ławki, kosze, stojaki na rowery).

### **Działania edukacyjne, popularyzatorskie.**

W strukturze Urzędu Gminy i Miasta promocję oraz edukację dotyczącą zabytków prowadzi Wydział Administracji i Spraw Społecznych. W ramach tego Wydziału funkcjonuje Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej tzw. „Żółty Domek”. ODDZG (działa od 2008 r.), ma siedzibę w zabytkowym budynku przy ul. Pocztowej 2. Łączy funkcję domu kultury, ośrodka studialnego i regionalnej izby pamięci. Celem Ośrodka jest popularyzowanie, dokumentowanie i opracowywanie dziejów miasta i najbliższego regionu. Ponadto, samorządową instytucją kultury jest Goleniowski Dom Kultury, który w statucie ma określone zadania polegające m.in. na: gromadzeniu, dokumentowaniu, tworzeniu, ochronie i udostępnianiu dóbr kultury oraz promocji walorów turystycznych i historycznych Gminy Goleniów. Częścią składową Goleniowskiego Domu Kultury jest Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej mieszczące się w gotyckiej Bramie Wolińskiej, zabytku wpisanym do rejestru zabytków, zaadaptowanym na obecne funkcje w 2003 roku.

Gmina Goleniów działając poprzez swoje instytucje prowadzi urozmaiconą działalność kulturalną, w tym działania popularyzatorskie i edukacyjne dotyczące historii i dziedzictwa kulturowego.

Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej organizował m.in.:

- konkurs z wiedzy m.in. o zabytkach Goleniowa,
- oprowadzanie grup szlakiem goleniowskich zabytków,
- gromadzenie zabytkowych eksponatów pochodzących z terenu Gminy Goleniów.
- sporządzanie dokumentacji fotograficznej gminnych obiektów zabytkowych,
- wystawy czasowe i stałe dotyczące zabytków sakralnych i sepulkralnych oraz detali architektonicznych,
- wykłady i prelekcje na temat zabytków Goleniowa,
- opracowanie historii kościoła w Miękowie na potrzeby lokalnej społeczności,
- warsztaty dotyczące zabytków w ramach Diecezjalnych Dni Młodzieży.

**W roku 2018 z okazji obchodów 750-lecia miasta, zorganizowano w każdej szkole, przedszkolu i instytucji kultury 3-dniowe „Projektowane Okazje Edukacyjne”,** w tym wystawy obiektów zabytkowych wykonane przez uczniów, a ich historię przedstawiono na wiele sposobów. Z tej okazji wydane zostały dwa rodzaje puzzli z zabytkami Goleniowa. Również w 2018 roku Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej opracowało szlak pieszy dla dzieci pn. „Spacerem po Goleniowie z księciem Barnimem I” promujący goleniowskie zabytki.

**W Bramie Wolińskiej – siedzibie CIKiT dostępna jest urozmaicona oferta wydawnictw oraz pamiątek związanych z Goleniowem,** w tym widokówki Goleniowa, zestawy pocztówek przedwojennego Goleniowa, naporstki ceramiczne ozdobne z herbem Goleniowa, flagi Goleniowa, puzzle: Brama Wolińska, kościół św. Katarzyny.

#### **Wydawnictwa wydane przez Gminę:**

- broszury dla turystów opisujące goleniowskie szlaki turystyczne i zabytki m.in.: Miejski Szlak Turystyczny, Goleniowski Szlak Ceglany, Goleniów nie jedno miał imię - 750 lat miasta i inne,
- seria książek: Biblioteka Wiedzy o Goleniowie.

Publikacje te są dostępne w sprzedaży w Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej oraz do pobrania na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl).

W ramach **Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa** (w cyklu międzynarodowych Europejskich Dni Dziedzictwa EDD) - sierpień/wrzesień 2020 r. - zorganizowano wystawę dotyczącą parków, cmentarzy i architektury Gminy Goleniów.

Gmina Goleniów corocznie uczestniczy w targach turystycznych promując miasto i region m.in. podczas "Pikniku nad Odrą" w Szczecinie, Międzynarodowych Targów Turystyk i czasu wolnego we Wrocławiu, Międzynarodowych Targów Turystyki "W stronę słońca" w Opolu czy World Travel Show w Nadarzynie oraz w Bergen na Rugii.

#### **Popularyzacja z wykorzystaniem internetowych mediów.**

Na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) (w zakładce: Dla turysty) znajdziemy informacje o zabytkach miasta i okolic.

Publikacje o Goleniowie są dostępne do pobrania w formacie PDF na stronie internetowej Gminy.

W 2020 roku rozpoczął się projekt polegający na stworzeniu prezentacji turystycznej obszarów wiejskich w technologii 360° (filmy, zdjęcia), dofinansowany ze środków PROW pn. „**Gmina Goleniów 360° - turystyczna prezentacja 360° obszarów wiejskich Gminy Goleniów**”.

Z zadań wskazanych jako najważniejsze w programie opieki nad zabytkami na lata 2017-2021 zrealizowano:

- uzupełnianie, weryfikację terenową i bieżącą aktualizację zasobu gminnej ewidencji zabytków (cel 1.1.2.),
- prowadzenie weryfikacji i aktualizacji gminnej ewidencji zabytków na stronie Gminy w ramach systemu informacji przestrzennej ([www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl)) (cel 3.2.1., cel 6.1.1.),

- udostępnienie na stronie [bip.goleniow.pl](http://bip.goleniow.pl) informacji o warunkach uzyskania wsparcia finansowego z budżetu Gminy na prace remontowo-konserwatorskie obiektów wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się na terenie gminy (cel 3.1.2., cel 6.1.2.),
  - uporządkowanie terenu nieczynnego cmentarza z budową lapidarium w miejscowości Załom (cel 3.1.6.),
  - prowadzenie prac konserwatorskich zabytków Gminy Goleniów - murów obronnych, ruin kaplicy Św. Jerzego.
- Nie zrealizowano remontu wieży kościoła w Tarnówku.

## **12. GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GOLENIÓW NA LATA 2022 – 2025.**

Cele, kierunki działań i zadania, mające poprawić kondycję dziedzictwa kulturowego, proponowane do realizacji w ramach Programu opieki nad zabytkami Gminy Goleniów na lata 2022-2025 zostały zdefiniowane z uwzględnieniem w szczególności:

- zmian w regulacjach prawnych dotyczących ochrony zabytków, a szczególnie w ustawie z 23 lipca z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- Krajowego programu opieki nad zabytkami na lata 2019-2022,
- planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego,
- Strategii rozwoju Gminy Goleniów na lata 2014-2023,
- Lokalnego Program Rewitalizacji Gminy Goleniów na lata 2017-2030,
- aktualnego stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Goleniów.

**Jako cel perspektywiczny przyjęto:**

<b>ZBUDOWANIE SKUTECZNEJ OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W CELU ZWIĘKSZENIA POTENCJAŁU KULTUROWEGO I TURYSTYCZNEGO GMINY GOLENIÓW</b>
--

**Osiągnięciu tego perspektywicznego celu mają służyć cele szczegółowe:**

Cel 1: Zachowanie dziedzictwa i charakterystycznych cech krajobrazu kulturowego.

Cel 2: Poprawa stanu technicznego zabytkowych obiektów.

Cel 3: Skuteczne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji kulturalnych i turystycznych.

Cel 4: Edukacja o historii i dziedzictwie kulturowym Gminy i budowanie społecznej akceptacji ochrony dziedzictwa kulturowego.

Cel 5: Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy.

### **KIERUNKI DZIAŁAŃ I ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI CELÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GOLENIÓW NA LATA 2022 - 2025.**

Realizacja programu opieki nad zabytkami w najbliższych 4 latach będzie kolejnym etapem działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji krajobrazu kulturowego, działań sprzyjających poprawie stanu technicznego zabytków i ich zagospodarowaniu na funkcje pozwalające zachować historyczne, artystyczne i naukowe wartości zabytków. Zaproponowane kierunki działań i zadania nie wyczerpują katalogu przedsięwzięć niezbędnych do uzyskania celu perspektywicznego. Zaproponowane kierunki działań i zadania możliwe do realizacji na przestrzeni 4 lat uwzględniają możliwości organizacyjne i finansowe Gminy Goleniów.

W ramach realizacji GPOnZ konieczna jest współpraca i współdziałanie różnych podmiotów: samorządu miasta i podległych mu jednostek, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, wojewódzkiego konserwatora zabytków i innych instytucji ds. ochrony zabytków

(Narodowy Instytut Dziedzictwa, Biuro Dokumentacji Zabytków), środowisk naukowych, organizacji pozarządowych etc.

Samorząd – poza wykonaniem zadań, za które jest bezpośrednio odpowiedzialny – powinien także pełnić rolę koordynatora i inicjatora tych działań. Zadaniem władz miasta i podległych mu jednostek jest bowiem prowadzenie spójnej polityki w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego oraz współpraca w tym zakresie z wieloma interesariuszami.

## **Cel 1: Zachowanie dziedzictwa i charakterystycznych cech krajobrazu kulturowego.**

### **1.1. KIERUNEK DZIAŁAŃ: ROZPOZNANIE I DOKUMENTOWANIE ZASOBÓW ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH.**

#### **Zadania:**

1.1.1. Prowadzenie bieżącej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków we współpracy z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, weryfikacja terenowa stanu zasobu zabytków oraz informacje od właścicieli zabytków;

1.1.2. Uzupełnienie gminnej ewidencji zabytków o obiekty/obszary (np. układy ruralistyczne) wskazane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego po jego aktualizacji.

### **1.2. KIERUNEK DZIAŁAŃ: WZMOCNIENIE SYSTEMU OCHRONY POPRZEZ WPISY DO REJESTRU ZABYTEKÓW.**

#### **Zadania:**

1.2.1. Wystąpienie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskiem o wpis do rejestru zabytków komunalnych: komunalnej wieży ciśnień przy ul. Nowogardzkiej w Goleniowie;

1.2.2. Inspirowanie właścicieli zabytków do podjęcia działań mających na celu objęcie obiektów stanowiących ich własność ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, np. umieszczenie na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) informacji o procedurze.

### **1.3. KIERUNEK DZIAŁAŃ – AKTUALIZACJA PROBLEMATYKI OCHRONY ZABYTEKÓW I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO W STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO I DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH GMINY.**

#### **Zadania:**

1.3.1. Wprowadzenie w dokumentach strategicznych i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zaleceń dot. ładu przestrzennego, ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego woj. Zachodniopomorskiego;

1.3.2. Realizowanie zasad ładu przestrzennego zgodnie z przepisami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

### **1.4. KIERUNEK DZIAŁAŃ: ZWIĘKSZENIE OBSZARU GMINY OBJĘTEGO PLANAMI MIEJSCOWYMI.**

#### **Zadania:**

1.4.1. Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren Starego Miasta w Goleniowie;

1.4.2. Uchwalenie, w zależności od potrzeb, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar wybranej miejscowości o zabytkowym układzie

historycznym, z wskazanych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy (po jego aktualizacji).

## **1.5. KIERUNEK DZIAŁAŃ: ESTETYZACJA KRAJOBRAZU MIASTA I TERENÓW WIEJSKICH.**

### **Zadania:**

1.5.1. Opracowanie i przyjęcie, w formie uchwały Rady Miejskiej, zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń w mieście i na terenach wiejskich – zgodnie z możliwościami jakie daje tzw. ustawa krajobrazowa, pod warunkiem wyjaśnienia przez Trybunał Konstytucyjny prawnych wątpliwości dot. ustawy;

1.5.3. Popularyzacja idei konkursu NID „Twój dom – dialog z tradycją” i animowanie działań promujących wzorce form architektury zabudowy mieszkalnej i gospodarczej w mieście i na terenach wiejskich uwzględniającej tradycyjne formy i otoczenie.

### **Cel 2: Poprawa stanu technicznego zabytkowych obiektów.**

## **2.1. KIERUNEK DZIAŁAŃ: REALIZACJA OPIEKI NAD ZABYTKAMI (WPISANYMI DO REJESTRU I UJĘTYMI W EWIDENCJI ZABYTKÓW) ZNAJDUJĄCYMI SIĘ W POSIADANIU GMINY GOLENIÓW.**

### **Zadania:**

2.1.1. Bieżący monitoring stanu zabytków komunalnych.

2.1.2. Bieżący monitoring stanu zachowania wieży kościoła w Tarnówku (wpisana do rejestru zabytków) i bieżące likwidowanie stwierdzonych zagrożeń.

2.1.3. Ocena stanu technicznego i kosztorys niezbędnych prac w wodociągowej wieży ciśnień przy ul. Nowogradzkiej (wpisana do wojewódzkiej ewidencji zabytków) w ramach przygotowania do remontu zabytku.

2.1.4. Bieżący monitoring stanu zachowania miejskich murów obronnych, baszt i Bramy Wolińskiej i bieżące reagowanie w przypadku stwierdzenia zagrożeń.

2.1.5. Monitoring stanu zabytkowych parków i cmentarzy oraz alei przydrożnych, a w przypadku powstania zagrożeń - zawiadamianie właściciela terenu.

2.1.6. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Gminy.

2.1.7. Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie angażowania osób bezrobotnych do bieżących prac porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską, w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy itp.

## **2.2. KIERUNEK DZIAŁAŃ: MERYTORYCZNE WSPIERANIE DZIAŁAŃ WŁAŚCICIELI ZABYTKÓW W OPIECE NAD ZABYTKAMI.**

### **Zadania:**

2.2.1. Promocja tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych poprzez:

- organizowanie wystaw dotyczących tradycyjnej zabudowy, rzemiosła i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego,
- wspieranie organizatorów warsztatów teoretycznych (w formie pokazów multimedialnych) i praktycznych z udziałem rzemieślników,
- wspieranie organizatorów konkursów np. na najlepszą renowację zabytku, projekt nowej zabudowy w historycznym kontekście otoczenia lub z wykorzystaniem tradycyjnych rozwiązań architektoniczno-budowlanych (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).

*Realizacja zadań we współpracy z przedstawicielami służb konserwatorskich oraz instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego (Narodowy Instytut*



*Dziedzictwa/Oddział Terenowy w Szczecinie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie) i uczelniami.*

2.2.2. Udostępnianie (na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) lub poprzez link do strony NID) standardów, zaleceń i wytycznych konserwatorskich dotyczących działań i prac przy zabytkach i materiałów informacyjnych promujących stosowanie wytycznych i standardów postępowania konserwatorskiego wśród właścicieli zabytków, inwestorów i wykonawców prac przy zabytkach, opracowanych przez NID.

### **2.3. KIERUNEK DZIAŁAŃ: FINANSOWE WSPIERANIE WŁAŚCICIELI ZABYTKÓW W UTRZYMANIU OBIEKTÓW W ODPOWIEDNIM STANIE, ZE SZCZEGÓLNYMI PREFERENCJAMI DLA OBIEKTÓW RYGLOWYCH.**

#### **Zadania:**

2.3.1. Przeznaczanie rokrocznie w budżecie gminnym środków na prace remontowo-konserwatorskie zabytków wpisanych do rejestru zabytków;

2.3.2. Udostępnianie na portalu miejskim informacji o warunkach uzyskania wsparcia finansowego na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych w oparciu o uchwałę Rady Miejskiej w Goleniowie, określającą zasady i tryb udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków;

2.3.3. Umieszczenie na stronie internetowej Gminy linków do urzędów oraz instytucji działających w obszarze ochrony zabytków, umożliwiających pozyskanie m.in. wniosków, publikacji, informatorów dotyczących zasad ochrony zabytków;

2.3.4. Umieszczenie na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) informacji o źródłach dofinansowywania działań przy zabytkach.

2.3.5. Bieżące monitorowanie portalu NID: <http://samorząd.nid.pl>.

*Realizacja zadań we współpracy ze służbą konserwatorską (Zachodniopomorskim Konserwatorem Zabytków, Biurem Dokumentacji Zabytków, Narodowym Instytutem Dziedzictwa/Oddział Terenowy w Szczecinie).*

### **2.4. KIERUNEK DZIAŁAŃ: PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ AKTYWIZUJĄCYCH POSIADACZY NIEUŻYTKOWANYCH ZABYTKÓW DO ZAGOSPODAROWANIA OBIEKTU.**

#### **Zadania:**

2.4.1. Kontynuowanie działań animujących w stosunku do właścicieli XVIII-wiecznego spichlerza przy ul. Nadrzecznej w Goleniowie.

### **2.5. KIERUNEK DZIAŁAŃ: ZABEZPIECZENIE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH PRZED POŻAREM, ZNISZCZENIEM I KRADZIEŻĄ.**

#### **Zadania:**

2.5.1. Wspieranie współpracy właścicieli zabytków rejestrowych z Policją i Strażą Pożarną celem realizacji projektów zabezpieczeń zabytków nieruchomych oraz projektu rejestracji zabytków ruchomych na wypadek kradzieży, przez wykonanie aktualnej dokumentacji fotograficznej, znakowanie przy pomocy dostępnych środków technicznych.

<b>Cel 3: Skuteczne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji kulturalnych i turystycznych.</b>
--

### **3.1. KIERUNEK DZIAŁAŃ: BUDOWA PODSTAW MERYTORYCZNYCH I ORGANIZACYJNYCH DO REALIZACJI OPIEKI NAD ZABYTKAMI I OCHRONY ZABYTKÓW.**

#### **Zadania:**

3.1.1. Udział przedstawicieli Gminy Goleniów, w tym pracowników merytorycznych, w szkoleniach organizowanych przez NID w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego.

3.1.2. Bieżące monitorowanie strony NID, szczególnie: <http://samorzad.nid.pl>, [https://samorzad.nid.pl/baza\\_wiedzy/dzialania-animacyjne-w-dziedzictwie/](https://samorzad.nid.pl/baza_wiedzy/dzialania-animacyjne-w-dziedzictwie/).

3.1.3. Uwzględnianie tematyki dotyczącej dziedzictwa kulturowego i zabytków w programie działalności miejskich instytucji kultury: Goleniowskiego Domu Kultury - Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej w Goleniowie, Ośrodka Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej, oraz nowym ośrodku „Rampa Kultura i Twierdza Design”.

3.1.4. Współpraca z przedstawicielami administracji konserwatorskiej i instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego (NID, BDZ) w zakresie szkoleń, czy działań przy zabytkach.

### **3.2. KIERUNEK DZIAŁAŃ: ZWIĘKSZANIE ROLI ZABYTKÓW W ROZWOJU TURYSTYKI.**

#### **Zadania:**

3.2.1. Wspieranie (merytoryczne i finansowe) właścicieli zabytków zamierzających zagospodarowanie zabytkowych zabudowań/zagród na funkcje turystyczne.

3.2.2. Utrzymanie istniejących i tworzenie nowych tras edukacyjno-turystycznych promujących wartości kulturowe i przyrodnicze miasta i gminy.

3.2.3. Rozbudowa i aktualizacja istniejącej na stronach internetowych gminy bazy danych o zabytkach i historii poszczególnych miejscowości.

3.2.4. Wykorzystanie możliwości turystycznych łęgów odrzańskich w zachodniej części Gminy poprzez oznakowanie szlaku rowerowego.

### **3.3. KIERUNEK DZIAŁAŃ: EKSPOZYCJA ZABYTKÓW O SZCZEGÓLNYM ZNACZENIU W KRAJOBRAZIE MIASTA I GMINY.**

#### **Zadania:**

3.3.1. Utrzymanie istniejącej iluminacji zabytków.

3.3.2. Ekspozycja lokalizacji obecnie nieistniejącego ratusza miejskiego stwierdzonej na podstawie sondażowych badań archeologicznych.

3.3.3. Złożenie wniosku do Starosty Powiatu Goleniowskiego o oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków tzw. błękitną tarczą, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

3.3.4. Stworzenie jednolitego dla całej Gminy systemu informacji wizualnej o obiektach zabytkowych i ważnych dla dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Gminy: np. drogowskazów, tablic kierunkowych, tablic informacyjnych z logo gminy, o charakterystycznej formie graficznej, kolorystyce, liternictwie.

**Cel 4: Edukacja o historii i dziedzictwie kulturowym Gminy i budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy.**

### **4.1. KIERUNEK DZIAŁAŃ: UPOWSZECHNIANIE WIEDZY NT. HISTORII I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO - WŁĄCZENIE PROBLEMATYKI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DO PROGRAMÓW SZKOLNYCH.**

#### **Zadania:**

4.1.1. Włączenie do programu nauczania w ramach lekcji historii:

- wiedzy o historii regionu i o zabytkach dokumentujących jego dzieje.

We współpracy z przedstawicielami służb konserwatorskich oraz instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego: Narodowy Instytut Dziedzictwa/Oddział Terenowy w Szczecinie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie i uczelniami, z wykorzystaniem materiałów edukacyjnych dostępnych na stronie NID:

- „Rozgryźć dziedzictwo” – podręcznik dobrych praktyk upowszechniania dziedzictwa i edukacji o dziedzictwie kulturowym,
- „Kronika zabytkomaniaka” t. I i II.

([https://www.nid.pl/pl/Informacje\\_ogolne/Konkursy/MATERIA%C5%81Y%20EDUKACYJNE/](https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/MATERIA%C5%81Y%20EDUKACYJNE/)).

#### **4.2. KIERUNEK DZIAŁAŃ: WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI ORAZ LOKALNĄ SPOŁECZNOŚCIĄ W ZAKRESIE ROZPOZNANIA I OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.**

##### **Zadania:**

4.2.1. Informowanie o kolejnej edycji (w cyklu rocznym) Programu NID: **"Wspólnie dla dziedzictwa"** na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl). Program adresowany jest do organizacji pozarządowych.

(link do strony NID: [https://www.nid.pl/pl/Informacje\\_ogolne/Konkursy/WSPOLNIE-DLA-DZIEDZICTWA/EDYCJA%202021/](https://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Konkursy/WSPOLNIE-DLA-DZIEDZICTWA/EDYCJA%202021/) )

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele poprzez działania:

- identyfikowanie, inwentaryzowanie i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego,
- wzmacnianie praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechnianie umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości,
- działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe,
- działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa poszukiwania zabytków,
- prace porządkowe i zabezpieczające przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu.

4.2.2. Wnioskowanie do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o ustanowienie społecznych opiekunów zabytków (ustanawianych na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków przez starostę).

#### **Cel 5: Promocja dziedzictwa kulturowego Gminy.**

##### **5.1. KIERUNEK DZIAŁAŃ: KONTYNUOWANIE DZIAŁALNOŚCI POPULARYZATORSKIEJ MIEJSKICH INSTYTUCJI KULTURY W DZIEDZINACH ZWIĄZANYCH Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM.**

##### **Zadania:**

5.1.1. Opracowywanie popularno-naukowych publikacji o historii miasta i miejscowościach Gminy oraz zachowanych w nich zabytkach dokumentujących dzieje miasta i wsi (także jako materiały do zastosowania w nauczaniu szkolnym – realizacja kierunku 4.1.).

5.1.2. Przygotowanie oferty promującej dzieje i zabytki miasta i gminy w działalności nowego centrum kulturalnego - „Rampa Kultura i Twierdza Design”.

5.1.3. Prowadzenie nowoczesnych systemów informacji turystycznej w celu promocji dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego - program komputerowy do inwentaryzacji eksponatów ODDZG „Żółty Domek”.

5.1.4. Kontynuacja i aktualizacja informacji nt. dziedzictwa kulturowego na stronie [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) oraz miejskich instytucji kultury.

## **5.2. KIERUNEK DZIAŁAŃ: UCZESTNICZENIE W DZIAŁANIACH PROMUJĄCYCH DZIEDZICTWO KULTUROWE.**

### **Zadania:**

5.2.1. Współpraca z Biurem Dokumentacji Zabytków w Szczecinie (BDZ) przy organizacji kolejnej edycji Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa.

5.2.2. Wspieranie działań i współpraca z organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami w działaniach promujących dziedzictwo kulturowe.

## **13. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.**

Zakłada się, że zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Goleniów będą realizowane przy współpracy władz samorządowych z właścicielami obiektów zabytkowych, Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, instytucjami działającymi w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego, jak Narodowy Instytut Dziedzictwa/Oddział Terenowy w Szczecinie, Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, organizacjami pozarządowymi i stowarzyszeniami, Starostwem Goleniowskim, Powiatowym Urzędem Pracy. W imieniu Gminy Goleniów zadania będą animowane, realizowane bądź wspierane przez wydziały Urzędu Gminy i Miasta Goleniów w ramach zadań własnych w tym: Ośrodek Dokumentacji Dziejów Ziemi Goleniowskiej oraz gminne jednostki organizacyjne: Goleniowski Dom Kultury z Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej i „Rampa Kultura”.

Zakłada się, że zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

❖ prawnych - polegających na tworzeniu aktów prawa miejscowego oraz wykorzystywaniu istniejących możliwości prawnych zawartych w aktach prawa powszechnego, jak np.:

- sporządzanie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- uchwały na podstawie ustawy z 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu,
- uchwały o dotacjach dla właścicieli zabytków na prace przy zabytkach,
- wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych,
- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków,
- wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;

❖ finansowych - finansowanie zadań w ramach środków budżetowych będących w dyspozycji Gminy Goleniów,

- aplikacja o środki zewnętrzne – unijne, z budżetu państwa, budżetu w dyspozycji Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wojewódzkie, starostwa i inne adresowane do właścicieli, zarządców zabytków;

❖ społeczne - działania umożliwiające realizację zadań wskazanych w programie, we współpracy lub współdziałanie społeczności lokalnej (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji), społeczni opiekunowie zabytków;

❖ kontrolne – działania polegające m.in. na monitoringu stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – w ramach nadzoru nad zabytkami komunalnymi i gminnej ewidencji zabytków;

❖ koordynacji i współpracy – działania polegające m.in. na realizacji projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisanych w krajowym programie opieki nad zabytkami, wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego we współpracy z organami ds. ochrony zabytków, ośrodkami naukowymi i akademickimi, organizacjami pozarządowymi i związkami wyznaniowymi.

#### **14. WSKAŹNIKI OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W LATACH 2022 - 2025.**

Zgodnie z art. 87 ust. 1 i ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, a co 2 lata burmistrz sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu. Jako mierniki realizacji poszczególnych działań w latach 2022 - 2025 proponuje się przyjąć:

- wysokość wydatków z budżetu Gminy Goleniów na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wysokość pozyskanych środków zewnętrznych na prace przy zabytkach,
- liczbę zabytkowych obiektów poddanych pracom remontowo-konserwatorskim, zakres oraz koszt tych prac,
- aktualność gminnej ewidencji zabytków,
- uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego starego miasta w Goleniowie,
- liczbę miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego sporządzonych dla obszarów i obiektów zabytkowych,
- uzupełnienie miejskiej strony [www.goleniow.pl](http://www.goleniow.pl) o tematy i linki wskazane w Programie,
- liczbę nowych publikacji dot. dziedzictwa kulturowego miasta i gminy,
- liczbę działań dot. promocji dziedzictwa kulturowego przygotowanych przez miejskie instytucje kultury,
- liczbę nowych szlaków turystycznych promujących zabytki,
- liczba działań organizowanych przez stowarzyszenia i organizacje pozarządowe wspieranych przez Gminę Goleniów,
- udział przedstawicieli Gminy Goleniów w szkoleniach dot. ochrony dziedzictwa kulturowego (m.in. w planowaniu przestrzennym),
- liczbę szkół realizujących zajęcia nt. historii i zabytków miasta i regionu.

Dane te powinny odzwierciedlać zaawansowanie realizacji poszczególnych zadań Programu.

#### **15. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA DZIAŁAŃ PRZY ZABYTKACH.**

Zakres realizacji większości zadań GPOnZ jest warunkowany możliwościami finansowymi poszczególnych wykonawców zadań. Źródłami finansowania działań poprawiających stan techniczny zabytku i jego zagospodarowanie są: środki właściciela zabytku oraz środki zewnętrzne.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków) z budżetu państwa, a także przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, reguluje rozdział 7 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków ze zmianą wprowadzoną rozporządzeniem Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r.

Powyższe akty prawne określają warunki i tryb udzielania dotacji celowych. Wskazują, iż dotacja na prace przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków może być udzielona przez: ministra ds. kultury (obecnie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu), wojewódzkiego konserwatora zabytków, właściwego dla miejsca położenia zabytku, organ stanowiący województwa, powiatu lub gminy, właściwy dla miejsca położenia zabytku.

Dla każdego obiektu z obszaru województwa zachodniopomorskiego, wpisanego do rejestru zabytków województwa, możliwe jest udzielenie dotacji na prace remontowe i konserwatorskie przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu, Sejmik Województwa

Zachodniopomorskiego oraz odpowiednią Radę Powiatu i Radę Miejską. Środki finansowe udzielane w ramach dotacji celowych MKDniS oraz Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pochodzą z budżetu państwa.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków z 2018 r. rozszerzyła możliwości udzielania wsparcia przez jednostki samorządu wszystkich szczebli o obiekty znajdujące się w gminnych ewidencjach zabytków. Jednostki samorządu terytorialnego wydzielają środki finansowe na dotacje z własnych budżetów.

Zgodnie z przepisami obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku.

Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Niezależnie od własnych środków możliwe jest uzyskanie dofinansowania na prace poprawiające stan techniczny zabytku, na badania, dokumentację, a także na działania popularyzatorskie, edukacyjne.

Innym źródłem są środki unijne. Jednak obecnie nie jest możliwe wskazanie konkretnych programów pomocowych, z jakich będzie możliwość skorzystania, ponieważ znajdują się na progu perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2021- 2027.

Ponieważ przepisy regulujące zasady przyznawania dotacji ulegały zmianom w poprzednich latach i mogą także zmieniać się w czasie obowiązywania niniejszego programu (2022 - 2025) wskazujemy jedynie dysponentów tych środków. Szczegółowe zasady przyjęte na dany rok określają poszczególne organy w przyjętych regulaminach. Niezbędne jest zatem bieżące monitorowanie portali internetowych tych dysponentów.

#### ✓ **Minister Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu:**

Programy MKDniS są co roku ogłaszane na stronach MKDniS. Informacja o programach w 2021 r. na stronie: <https://www.gov.pl/web/archiwum-kultura/programy-mkidn-2021>  
m.in. programy:

„OCHRONA ZABYTEKÓW” - program mający na celu zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowany poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne”. W 2021 r. łączna kwota przeznaczona na program wyniosła prawie 160 mln zł.

„OCHRONA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”, w ramach którego dofinansowywane są: ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych; nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt; opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków; „EDUKCJA KULTURALNA” wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego.

#### ✓ **Fundusz Kościelny Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji:**

Stanowi wyodrębnioną pozycję budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji. W 2021 r. już zapadły decyzje o przyznaniu środków.

W projekcie ustawy budżetowej na rok 2022 zaplanowano 11 000 000,00 zł, przewiduje się przeprowadzenie naboru wniosków na 2022 r. w terminie do 30 listopada 2021 roku.

Informacje: [www.mswia.gov.pl](http://www.mswia.gov.pl)

#### ✓ **Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków:**

Udziela dotacji na prace planowane do wykonania w danym roku oraz na prace wykonane w ciągu 3 ubiegłych lat po zakończeniu tych prac (refundacje).

Zakres prac uprawniający do ubiegania się o dotację szczegółowo określony jest w ustawie o ochronie zabytków (art. 77 pkt. 1-17) i dotyczy prac dokumentacyjnych, prac przy

zabytkowej substancji budowlanej, w tym odtworzenia części składowych, nie dotyczy zaś prac adaptacyjnych. Dotacja może dotyczyć zabytków nieruchomych (budynków i budowli), zabytków ruchomych, zieleni zabytkowej (parki, cmentarze).

Wnioski do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o udzielenie dotacji celowej na prace, które zostaną przeprowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków w bieżącym roku składa się w terminie do 30 listopada roku poprzedzającego rok udzielenia dotacji. Wnioski o refundację - w terminie do 30 czerwca każdego roku.

Ponadto, Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela dotacji na realizację zadań publicznych polegających na popularyzacji dziedzictwa kulturowego (w oparciu o ustawę o działalności pożytku publicznego i wolontariacie i na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Szczegółowe zasady określone są w procedurach Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dostępnych na stronie internetowej (BIP): [www.wkz.bip.alfatv.pl](http://www.wkz.bip.alfatv.pl).

#### ✓ **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej:**

Dofinansowanie ze środków Funduszu na działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w tym rewitalizacja obiektów zabytkowych (np. parki podworskie, aleje zabytkowe, obiekty sakralne) i pomników przyrody, odbywa się na warunkach ustalonych w odrębnych programach, konkursach i regulaminach ogłaszanych co roku przez Fundusz na stronach:

- [www.wfos.szczecin.pl](http://www.wfos.szczecin.pl)

- <https://wfos.szczecin.pl/konkursy-i-nabor-ywnioskow/ochrona-przyrody/>.

#### ✓ **Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego:**

Tryb i zasady udzielania dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego regulują uchwały Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego: Nr III/39/15 z dnia 27 stycznia 2015 r. i Nr VIII/152/15 z dnia 17 stycznia 2015 r., zmienione uchwałą Nr XXII/266/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 stycznia 2021 r.

Informacje o bieżących warunkach udzielania dotacji dostępne są na:

[www.bip.um-zachodniopomorskie.pl](http://www.bip.um-zachodniopomorskie.pl).

#### ✓ **Samorząd powiatowy – Starostwo Powiatowe w Goleniowie:**

Rada Powiatu Goleniowskiego podjęła uchwałę Nr X/103/07 z dnia 30 sierpnia 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub inne roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Informacje: [www.powiat-goleniowski.pl](http://www.powiat-goleniowski.pl).

#### Opracowanie:

Ewa Kulesza-Szerniewicz

Dominika Szerniewicz

(czerwiec - październik 2021 r.)